

UNIVERZA LJUBLJANA
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

KAROLINA ZGAGA

Kratka pripovedna proza Franceta Bevka v reviji *Dom in svet*

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

UNIVERZA LJUBLJANA
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

KAROLINA ZGAGA

Kratka pripovedna proza Franceta Bevka v reviji *Dom in svet*

Diplomsko delo

Mentorica: izr. prof. dr. Urška Perenič

Univerzitetni študijski program prve
stopnje: Slovenistika

Ljubljana, 2017

ZAHVALA

Za pomoč pri izdelavi diplomske naloge bi se rada zahvalila svoji mentorici,izr. prof. dr. Urški Perenič, ki me je ves čas usmerjala in mi je bila pripravljena svetovati.

Hvaležna sem tudi svoji družini za vso podporo in lepe trenutke, ki so mi vedno znova vlili vero vase. Nazadnje bi se rada spomnila še na svoje prijatelje za tehnično pomoč in širjenje dobre volje, ki me je spodbujala k pisanju.

Izvleček

Kratka pripovedna proza Franceta Bevka v reviji *Dom in svet*

Kratka pripovedna proza se je na Slovenskem razvila v prvi polovici 19. stoletja ter do druge polovice 20. stoletja doživela velik porast, saj so objavo omogočali številni časopisi, med drugim osrednji kulturno-literarni reviji od zadnje tretjine 19. stoletja – *Ljubljanski zvon* in *Dom in svet*. Tovrstno prozo določajo nekatere skupne značilnosti, kot npr. enoprarnska ali fragmentarna pripoved z zaprtim ali odprtim koncem ter enotnostjo časa in prostora. Kratka pripovedna proza se giba v obsegu od 1.000 do 8.000 besed, na kar vpliva tudi slog, ki se je razvil v določenem zgodovinskem času, in sicer realistični, simbolistično-ekspresionistični in socialnorealistični slog. (Kocijan 2012: 13) Za kratko prozo je tudi značilno vrstno označevanje, ki se ga je ob redkih priložnostih, da bi zakril svojo družbeno kritičnost, posluževal tudi France Bevk. Ta je eden izmed prepoznavnih avtorjev kratke proze v 20. stoletju, ki je med letoma 1914 in 1938 objavljala tudi v reviji *Dom in svet*. Sprva je za njegovo pisanje značilen ekspresionistični slog (Kocijan 1996: 196), preko katerega skuša z živalskimi in grotesknimi podobami ter prikazom človekove notranjosti upodobiti vojno temo. Ta se pogosto povezuje z bivanjsko temo. Po letu 1924 je viden Bevkov prehod k socialnorealističnemu slogu (Koblar 1951: 57), preko katerega raziskuje (povojno) revščino. Prehod se kaže tudi na zgradbeni ravni besedil, saj se obseg besedil s spodnje meje po letu 1927 približuje zgornji meji ali jo celo prečka. Zgodbe postajajo vedno manj zgoščene in torej prehajajo v daljšo pripovedno prozo. Ne glede na slogovne poteze pripovedi je Bevk vseskozi kritično naravnani proti družbenemu sistemu ter izkazuje simpatijo do t. i. malega človeka.

Ključne besede: kratka proza, *Dom in svet*, vojna, Primorska, dolžina, ekspresionizem, socialni realizem

Abstract

France Bevk's short narrative prose in the magazine *Dom in Svet*

Short narrative prose in Slovenia developed in the first half of 19th century and increased until the second half of 20th century because many magazines enabled the publications, especially the two central magazines in the last third of 19th century – *Ljubljanski zvon* and *Dom in svet*. This type of prose is defined by many common features, like linear or fragmented narration, with a closed or open ending, and following the unities of time and place. Its length varies from 1.000 to 8.000 words, however, the length is influenced by the style that developed in a particular historic time, namely realistic, symbolic-expressionist and social realistic style. (Kocijan 2012: 13) One of the characteristics of short narrative prose is also the use of genre labels, which was also sometimes used by France Bevk, who wanted to cover up his society criticism. Bevk is one of the recognisable authors of short prose in 20th century, who also published his works in the magazine *Dom in svet* between the years 1914 and 1938. At first his style was initially considered expressionist (Kocijan 1996: 196) through which he tried to depict war by using animal and grotesque images and focusing on man's inwardness. The war theme is mostly connected to existentialism and individualism. Bevk's transition towards social realistic style (Koblar 1951: 57), through which he investigates the (post-war) poverty can be seen after the year 1924. Transition is evident from the theme of narration and the text structure because the length of the texts has risen from the lower limit to the upper limit, and has even crossed it after the year 1927. The stories have become less concise and are changing into long narrative prose. Regardless of the style of narration, Bevk managed to stay critically oriented towards society and show sympathy for the so-called men in the street.

Key words: short prose, *Dom in svet*, war, Primorska, length, expressionism, social realism

KAZALO

1 UVOD	7
2 KRATKA PROZA NA SLOVENSKEM V 19. STOLETJU IN V PRVI POLOVICI 20. STOLETJA.....	8
2.1 Glavna določila kratke proze	9
2.2 Raba vrstnih oznak	11
2.3 Vpliv zgodovinskih obdobj na slogovne poteze kratke pripovedne proze.....	12
3 FRANCE BEVK V <i>DOMU IN SVETU</i>	14
3.1 Zgodovinski okvir.....	14
3.1.1 Značilnosti Bevkove kratke proze	15
3.1.2 Vrstne oznake.....	31
4 VOJNA KOT NAJPOGOSTEJŠA TEMA	33
4.1 Odnos do vojne.....	35
4.2 Vpliv vojnega dogajanja na literarno tematizacijo	37
4.3 Druge teme	37
5 SKLEP.....	42
6 LITERATURA IN VIRI	44
7 SEZNAM PRILOG	48

1 UVOD

V nalogi se bom ukvarjala s kratko pripovedno prozo, ki jo je France Bevk v obdobju med letoma 1914 in 1938 objavljala v reviji *Dom in svet*. To prozo bom najprej umestila v širši kontekst slovenske kratke pripovedne proze prve polovice 20. stoletja, nato pa se bom podrobneje posvetila njenim glavnim določilom – tako kvalitativnim (enoprarnenska oz. fragmentarna zgodba, odprt oz. zaprt konec, enotnost časa in prostora) kot kvantitativnim (obseg). Preverila bom uporabo vrstnih oznak in opazovala, kako je konkretni zgodovinski čas vplival na pripovedi zlasti v tematskem smislu. Izkaže se, da je pri Bevku osrednja tema vojna, pri čemer je njegov odnos odklonilen, s svojimi aktivnimi posamezniki pa spodbuja slovenski narod k upiranju italijanski oblasti. Zatem bom pregledala še temo individualnosti, bivanjsko temo ter teme tujstva, ljubezni, bede, norosti in umetnosti.

2 KRATKA PROZA NA SLOVENSKEM V 19. STOLETJU IN V PRVI POLOVICI 20. STOLETJA

Pisanje kratke proze se je na Slovenskem razvilo v drugi polovici 19. stoletja, ko je prišlo do kvantitativnega vzpona proze nasploh. Sprva »ni bila niti po količini in kakovosti dovolj bogata niti stilno in vrstno toliko izrazita, da bi lahko ustvarila tradicijo, na kateri bi bilo mogoče zanesljivo graditi«. (Kocijan 1983: 37) Prevladovala je nabožno-vzgojna literatura, v začetku 50. let pa so se začeli prvi poskusi folklorno-zgodovinske pripovedi. Kvalitetnejša literatura se je pojavila šele v času vajevske generacije, ki je med letoma 1854 in 1855 pisala v rokopisne *Vaje*. K pisanju so prispevale tudi spodbude in usmeritve, kako pisati, čemur se je posvetil Fran Levstik s svojim literarnim programom *Popotovanje iz Litije do Čateža*. »V [50.] in [60.] letih je bilo v povprečju na leto objavljenih pet kratkih pripovedi, v [70.] se je njihovo število trikrat povečalo in v [80.] še nekoliko več. Povečalo se je tudi število pišočių, vendar je bilo le malo pisateljev, ki so kratko pripovedno prozo gojili kot enakovreden del srednje dolgi in dolgi[.]« (prav tam: 158) Avtorji, kot so Levstik, Jurčič, Kersnik in Tavčar, »so ustvarili vrstno, snovno-motivno in izrazno raznoliko pripovedno prozo«. (prav tam: 37) V drugi polovici 60. in v začetku 70. let je bil najbolj izstopajoč predstavnik kratke pripovedne proze Jurčič, ki je kljub vsesplošni težnji pisati za preprostega bralca občasno meril tudi na izobraženo prebivalstvo. V 70. letih sta postala pomembnejša tudi Tavčar in Kersnik, ki sta preizkušala lirske prvine. Kersnik je svoje pisanje usmerjal v meščansko življenje, Tavčar pa je posegal tudi po aristokratski snovi, pri tem pa nista sledila Jurčičevemu realističnemu tipu značajevk, temveč sta pisala slike, obraze in novelete. V 80. letih sta prispevala k razvoju realistične kratke proze, ki se je krajšala in usmerjala proti črtici. V 90. letih nastopijo novostrujarji z Govekarjem na čelu in Cankar z novoromantično-simbolistično usmeritvijo. Obdobje med letoma 1900 in 1909 »je zaznamovano s Cankarjevo kratko prozo, ki ima nekoliko spremenjeno podobo, kot s precejšnjo plodnostjo drugih kratkoproznikov, zlasti Zofke Kvedrove, Josipa Regalija, Ksaverja Meška, Frana S. Finžgarja, Cvetka Golarja, Frana Zbašnika, Iva Šorlija, Milana Puglja, Ivana Laha, Antona Novačana, Izidorja Cankarja, Vladimirja Levstika, Ivana Preglja idr.« (Kocijan 1996: 226) Na pisanje je spodbudno vplival tudi eksponentni porast časopisja, ko gre za obdobje od zadnje tretjine 19. stoletja, pa ni mogoče spregledati obeh osrednjih revij *Ljubljanski zvon* ter *Dom in svet*, v katerih so bili literarni prispevki večidel objavljeni v podlistkih.

V *Ljubljanskem zvonu* so objavljali Fran Albreht, Srečko Brodar, Andrej Budal, Ivan Cankar, Cvetko Golar, Ivan Lah in Josip Premk, Ivan Albreht, Josip Kostanjevec, Fran Milčinski ter

Ivo Šorli. Med avtoricami najdemo Marijo Kmet, po 1. svetovni vojni pa Milana Puglja, Ivana Zorca in Milana Fabjančiča, Juša Kozaka, Lovra Kuharja, Vilka Mazija in Alojza Pikla. (Kocijan 2012: 19) V *Domu in svetu* do leta 1918 med avtorji najdemo Ivana Cankarja, poleg njega Ivana Dornika, Stanka Majcna in Ivana Preglja, leta 1920 se je reviji pridružil Andrej Čebokli, leto pozneje pa še Anton Podbevšek. Med najproduktivnejše avtorje *Doma in sveta* so spadali Fran S. Finžgar, Ciril Jeglič, Matija Malešič, Ksaver Meško, Jože Pahor, Radivoj Peterlin Petruška, Ivan Zorec in France Bevk, ki je še posebej izstopal. (Kocijan 2012: 24) France Bevk je objavljaj tudi v *Ljubljanskem zvonu*, tržaški *Edinosti*, prav tako tržaški *Njivi*, (ljubljski) *Slovenki* in v *Mladiki*. Največ del je prispeval tudi za časopis *Slovenec*, v letih 1919 in 1920 pa je s svojo kratko prozo tako rekoč v celoti zapolnil *Večerni list*. (Kocijan 2012: 19–20)

2.1 Glavna določila kratke proze

Objavljena kratka pripovedna proza, ki je nastajala v tem času, je nosila več skupnih značilnosti, med katerimi jih je velik del mogoče posplošiti na vsa kratka pripovedna dela, nekatere pa je treba opazovati skozi historično perspektivo. Ta vpliva na »različno pojmovanje in uresničevanje določenih kratkoproznih lastnosti«. (Kocijan 2012: 10)

1. Za kratko prozo je značilno, da upodablja izsek iz življenja, ki pomembno vpliva na posameznika in njegovo nadaljnje življenje. Odločilni dogodek, ki je prikazan v zgodbi, lahko spreobrne njegov pogled na svet in vedenje ali pa pomeni celo zaključek njegovega življenja.
2. Zaradi svoje kratkosti se celotna zgodba ponavadi osredotoča le na glavno osebo, v nekaterih primerih tudi na dve osebi, ki sta med seboj posebej povezani. Druge osebe imajo obrobno vlogo. Glavna oseba je dobro značajska izrisana, zato so te pripovedi pogosto imenovane značajevke oz. portreti in obrazi.
3. Ker se zgodba osredotoča zgolj na izbrani dogodek, je tudi njena zgradba nerazvejana in sintetična. Gre za enopramensko pripoved o glavni osebi, ki vodi k odločilnemu dogodku in preobratu, s čimer je pripoved torej močno naravnana h koncu. Vendar to ni edina možnost oblikovanja kratke proze. Imamo še pripovedi, pri katerih se razgrinja več dogajanja oz. doživljanj, pri čemer je uporabljena asociativna tehnika. V nasprotju z linearno zasnovano zgodbo »dobimo vtis večje ali manjše razpršenosti«. (prav tam: 11)

4. Ker za kratko prozo velja, da je manjšega obsega, mora biti pripovedno zgoščena. Različni ubeseditveni načini, kot so dialogi, opisi, označitev oseb, poročanje o dogodku, so zato skrčeni, pogosto pa se zgodi, da je prevladujoč eden od naštetih načinov (dialog, monolog, naracija) posredovanja zgodbe.

5. V skladu s strnjeno zgodbo sta tudi dogajalni čas in prostor bolj enotna. Vendar to ni pravilo; v zgodbah naletimo na večjo svobodo, ko gre za čas in prostor dogajanja, saj večja fragmentarizacija pripovedi omogoča, da se zgodba dogaja v različnih časovnih obdobjih in na različnih krajih.

6. Konci besedil so prav tako različni: sklenjeni oz. zaprti ali pa puščajo pripoved odprto, odvisno od avtorjevega namena.

7. Na kratko pripoved in njene ubeseditvene načine vpliva tudi obdobje, v katerem je delo nastalo. To vpliva na zvrstne lastnosti dela, pripovedne prvine in kompozicijo pripovedi. Prevladujoča sta realistično-naturalistični in simbolistično-novoromantični slog, poleg njiju pa najdemo razne modifikacije, ki kombinirajo oba sloga. Med drugim ju označuje različno dojetje sveta: pri prvem omenjenem slogu gre za t. i. objektivni pogled na stvarnost, kar kot zvrsti bolj ustreza pripovedništvu, medtem ko je za drugi omenjeni slog značilna večja mera subjektivnosti – v tem tipu proze je izrazita liričnost. Izpostaviti je treba tudi ekspresionistični slog. Veliko kratkih pripovedi je sinkretična kombinacija vseh naštetih modelov.

8. Čeprav na izbiro modela vpliva časovno obdobje, v katerem delo nastaja, kar se odraža v tematiki,¹ Kocijan ugotavlja, da »[s]novno-motivne sestavine niso odločilne za oblikovanje modelov kratkih pripovedi«. (prav tam: 11)

Ob invariantnih lastnostih obstajajo tudi variantne lastnosti. Zato kljub uporabnosti navedenih lastnosti, ki sestavljajo modele in so nekakšna pravila kratke proze, te niso omejujoče, ampak jih je treba razumeti bolj kot usmeritev pri razporejanju kratke pripovedne proze. Podobno je treba razumeti tudi obsegovne lastnosti besedil, glede na katere dela razporejamo med kratke zgodbe, povesti in romane. Obseg je treba obenem povezovati z ostalimi določili kratke proze. Dolžina pripovedi vpliva na obliko in formalne vidike dela, saj »narekuje obsežnost in izbiro narativnih postopkov« (prav tam: 12) – in obratno: ubeseditveni načini in forma

¹ Takšen primer je tema vojne, ki je pogosto prikazana fragmentarno skozi ekspresionistični model.

pripovedi vplivata na dolžino dela. Dolžina kratke proze se giba med 1.000 in 8.000 besedami. Pri tem se število besed spreminja glede na čas, v katerem je besedilo napisano. Za t. i. obdobje realizma je značilno, da nastajajo dela v razponu med 2.000 in 5.000 besedami, kar sovpada z načinom pisanja v tem obdobju, ki skuša z objektivnimi opisi prikazati realni svet. Nasprotno se število besed v simbolistični prozi manjša na razpon od 1.000 do 2.000 besed, saj se v ospredje začne postavljati subjektiviteta, s tem pa epizacijo zamenja liričnost. Podobno velja tudi med obema svetovnima vojnama za besedila, ki postajajo vedno bolj fragmentarna in največkrat dosega 2.000 oz. 3.000 besed. Kasneje se največkrat kratke proze pojavlja v razponu od 3.000 do 8.000 besed, pri tem jih najdemo največ z okoli 3.000 besedami. Število besed v kratki prozi se je torej postopoma zviševalo. Med kratko prozo so se pojavljale tudi pripovedi, ki presegajo 8.000 besed. T. i. dolge novele imajo ponavadi od 9.000 do 18.000 besed ter so zgradbeno in dogajalno bolj razvejane od sintetično zasnovanih kratkih pripovedi, vendar so z lastnostmi, ki še vedno ustrezajo predstavljenim invariantnim določilom, bližje kratki (kot dolgi) pripovedni prozi.

2.2 Raba vrstnih oznak

Na obravnavanje del kot kratke proze poleg opisanih lastnosti in obsega vsekakor vpliva tudi avtorjeva odločitev, da delo opremi z ustrezno vrstno-žanrsko oznako, saj s tem narekuje način branja. Vrstno poimenovanje del se je pogosteje uporabljalo med letoma 1850 in 1891,² v obdobju slovenske moderne pa je bilo vrstno označevanje besedil v upadu, saj je bilo takšnih del 35 %, med vojnama pa le še 16 %.³ Obdobje ni vplivalo le na število vrstnih oznak, temveč tudi na njihovo poimenovanje. V moderni je bila pogosto uporabljena vrstna oznaka črtica, ki se med vojnama postavlja šele na sedmo mesto. V obdobju ekspresionizma je nastalo veliko novih poimenovanj,⁴ najpogosteje pa so uporabljali kar oznako zgodba. Velikokrat so se pojavile tudi oznake povest, povestica, pravljica, slika, sličica, legenda, spomin, iz spominov, črtica. Vrstne oznake so usmerjale bralca in njegova »pričakovanja na tiste lastnosti, ki so se jim zdele v pripovedih najpomembnejše«. (prav tam: 16) Večina avtorjev med vojnama svojih del ni podnaslavljal.

² Poimenovanih je bilo 59 % del, pri tem pa so se najpogosteje rabile oznake povest, novela, novelica, podoba, podobica, slika, obraz, obrazek, črtica.

³ Pri moderni in vojni literaturi so upoštevane tudi oznake, ki se pojavljajo v naslovih. Samih vrstnih oznak v podnaslovih med obema vojnama je le 8,8 %.

⁴ Takšne so npr. burleska, groteska, igra, samoizpoved.

2.3 Vpliv zgodovinskih obdobj na slogovne poteze kratke pripovedne proze

»Razvoj kratke pripovedne proze pri nas je bil v najtesnejši zvezi s splošnim razvojem našega pripovedništva« (Kocijan 1994: 33), saj je večji del pisanja v 50. in 60. letih 19. stoletja spadal prav med kratke pripovedi. Od Jenka in Jurčiča do Kersnika in Tavčarja je ta oblika prikazovala intimnejši posameznikov svet, s tem pa je človeka tudi poglobljeno obravnavala. Najpogosteje je prikazovala bivanjsko temo ter se na tak način odmikala od poučno-razsvetljskega pisanja, a ji še ni uspelo najti povsem svoje poti. Čeprav je bilo to obdobje stilno sinkretično, so nekatera dela prodrla do »čistejših in radikalnejših realističnih struktur«. (Paternu 1981: 9) Približevala so se torej objektivnemu prikazu realnega sveta z obravnavo različnih stisk posameznikov, pri tem pa so se zatekale k pogostim in čim bolj podrobnim opisom. Takšen način torej teži k epizaciji, zato so ta dela pogosto daljša ter imajo strnjeno zgodbo. Na realizem je nakazovala že Jenkova poezija, kasneje pa predvsem njegova kratka proza. V realističnem slogu je nadaljeval tudi Jurčič, ki je oblikoval značajske kratke pripovedi, skozi katere je »prikazoval značaje svojih (malomeščanskih) 'antijunakov'«. (Kocijan 1994: 35) Posebno obliko realističnosti sta v 70. letih uporabila Kersnik in Tavčar, ki sta skozi lirsko pisanje ustvarjalno nadgradila svoj slog ter tako že uporabila različne prijeme, ki so značilnejši za moderno.

K razvoju novega modela⁵ kratke pripovedne proze je najbolj prispeval Ivan Cankar. S svojimi pripovedmi je kratko prozo usmeril proti subjektivizaciji ter s tem deepizaciji. Za to obliko sta bila namreč značilna liričnost ter vpogled v človekovo duševnost, pri čemer se je posluževala ubeseditvenih prijemov, kakršni so podzavestne slutnje, grotesknost, simbolični paralelizmi in impresionistična niansiranost. Ta oblika je vplivala tudi na ekspresionistično kratko prozo, ki se je razvijala v času prve svetovne vojne in se je usmerjala predvsem na človekovo subjektivnost. Pokazati je skušala na »eksistencialni razkroj junaka, socialni kod [oz.] upor proti obstoječim civilizacijskim institucijam« (Stojanović Pantović 2006: 34), poleg tega pa je klicala k estetskemu prevrednotenju; namesto privzdignjene vrednote je prikazovala grozne, šokantne in distorzične dogodke. Snovno-motivno je prikazovala občutke strahu in samote, vizijo in norost, v veliki meri kot temo uporabljala vojno ter klicala k očiščenju in novemu človeku. Kratka pripovedna proza v ekspresionizmu je prehajala v lirizacijo, saj je zgodba postajala vedno bolj razpršena in fragmentarna, v ospredje pa so bili postavljeni zvok

⁵ Imenuje se tudi cankarjanski model.

in ritem, vizualizacija barv ter geometrične oblike. Takšne tehnike najdemo npr. v delih Franceta Bevka, Mirana Jarca, Juša Kozaka in Ivana Preglja.

Medtem ko so nekatera besedila dopolnjevala in preoblikovala cankarjanski model kratke proze, so druga nadaljevala z realistično pripovedjo oz. vanjo vpletla socialno temo. Avtorji so sledili obliki realistične oblike z daljšo in strnjeno zgodbo ter tako nadaljevali predvojno obdobje, o čemer je pisal tudi Miran Jarc:

Novi realizem po mojem odgovarja stremljenju nove dobe. Po vojni smo se razkrojili in se zastrmeli v svet onkraj. Zato mislim, da nam je potrebna zdrava reakcija na bolno stanje. Ohranili pa smo iz onega doživljanja zmožnost gledanja bistvenosti, ki naj bo prva podlaga takemu realizmu. Plastika izraza, jasnost in odločnost pripovedne linije, zgoščenost dejanja in odsotnost subjektivizma – to naj bodo odlični znaki našega novega realizma. (Jarc v Zadavec 1960: 13)

Ta slog so imenovali novi realizem, zanj je značilno, da se je odpovedal subjektivizmu ter namesto tega skozi posameznika na objektivni način prikazoval družbeno problematiko sodobnega človeka. Zaradi vsebine se je ta smer kasneje preimenovala v socialni realizem, s čimer je polemiziral Kocijan, saj je menil, da bi bilo obdobje ustrezneje imenovano socialnokritični realizem,⁶ predlagal pa je tudi ponovno preimenovanje v novi realizem. Menil je namreč, da bi na tak način lahko zaobjeli »vso niansiranost realističnih variant med vojnama«. (Kocijan 2013: 572)

Modeli kratke pripovedi glede na slogovne poteze realizma, moderne, ekspresionizma in socialnega realizma kažejo, da so posamezna časovna obdobja vsekakor vplivala na pisanje kratke pripovedne proze. To je razvidno predvsem iz zgradbe besedila (strnjena vs. fragmentarna zgodba). Prav tako iz izbrane in obravnavane teme, ki je v določenem obdobju pogosteje izpostavljena. Vpliv časovnih obdobj na prozo se kaže tudi pri Bevkovi kratki pripovedni prozi, objavljeni v reviji *Dom in svet*.

⁶ Oznako je v svojem članku *Iz nemoči v katastrofo* predlagal Bojan Štih.

3 FRANCE BEVK V *DOMU IN SVETU*

V primerjavi z drugimi avtorji v reviji je Bevk po produktivnosti obveljal za nedosegljivo prvega (Kocijan 2012: 22), saj je v obdobju med 1914 in 1938 objavil 51 kratkoproznih del.⁷ Na veliko ustvarjalno moč kaže že samo dejstvo, da so njegove knjige izhajale tako v Trstu in Gorici kot tudi v Ljubljani in Celju, »sodeloval je pri vseh slovstvenih listih in založbah ter s svojimi knjigami dosegel število, ki ga nima noben naš pisatelj«. (Koblar 1951: 6) Tako kot v večini svojih del je tudi v kratki pripovedni prozi ostajal pripet na domače kraje, in sicer na področje med cerkljansko-tolminskim hribovjem, in pisal o ljudeh iz tega »odmaknjenega« sveta. Zaradi navezanosti na Primorsko in navezanosti nanjo sta ga močno prizadeli vojna in poveljna preureditev meje, ki je to področje odtrgala od matične domovine. Vendar pa se Bevk ni osredotočal le na svoje domače kraje, temveč je v svojih delih zajemal celotno domovino, pri čemer se v njegovih delih vedno znova pojavlja tema vojne na najrazličnejše načine: s spodbudo ljudstvu, kritičnim pogledom na okupatorja, odvrčanjem od odseljevanja iz domovine. Njegove teme sovpadajo s časom, v katerem je objavljal kratko prozo v letih med 1914 in 1937.

3.1 Zgodovinski okvir

Kraljevina Italija je v prvo svetovno vojno vstopila z izrazitim programom iredentizma ter s podpisom Londonskega sporazuma leta 1915 pridobila velik del Primorske, in sicer Trst, Istro, Gorico ter dolino Soče s Trento. Slovence je to hudo prizadelo, saj je Rapalska pogodba leta 1920 potrdila predhodni Londonski sporazum, s čimer je slovenski narod izgubil četrtno svojega območja, čemur je sledilo nasilno poitalijančevanje. Slovensko prebivalstvo na zasedenem območju se je skušalo znova združiti s svojim matičnim ozemljem, ki je zdaj obstajalo kot Kraljevina SHS. Italijanska oblast je tako že v letih med 1918 in 1920 izvajala pritiske nad prebivalci, ki so težili k priključitvi k Jugoslaviji, pri tem so razpuščali »občinske uprave in narodne svete, omejeval[i] svobodo združevanja, pošiljal[i] ljudi pred vojaška sodišča, zapiral[i] vojne ujetnike, interniral[i] in izganjal[i] zlasti izobražence« (Krožek PREMİK 2004: 12), s tem pa skušali izkoreniniti kulturno in politično življenje slovenskega prebivalstva ter področje spremeniti v italijansko. Ko so se leta 1920 Slovenci pridružili

⁷ Točnega števila Bevkovih del v *Domu in svetu* nisem našla, zato sem do podatka prišla sama s preštevanjem njegovih kratkih pripovedi. Naslove del, ki sem jih sama vključila med kratko prozo, sem preverila v Kocijanovi biografiji *Slovenska kratka pripovedna proza 1919–1941* ter prišla do zaključka, da se moje gradivo sklada s Kocijanovim izborom. Razlika je le v štirih pripovedih, ki jih Kocijan zaradi daljšega obsega ni vključil med kratko pripovedno prozo, sama pa jih prištevam k daljšim novelam.

socialističnemu gibanju, ki se je zavzemalo za narodno enakopravnost, so Italijani zaostri svoje delovanje, posledica česar je bil tudi požig Narodnega doma v Trstu. Manjšine v Italiji niso zaščitili niti kasnejši jugoslovansko-italijanski sporazumi med letoma 1924 in 1937, s katerimi se je skušala Jugoslavija sporazumeti z Italijo. Fašizem je nadaljeval z raznarodovanjem, k čemur je pripomogla prepoved slovenskih narodnih ustanov ter poitalijančevanje šol; v njih so namreč učili italijanski učitelji, slovenske pa so upokojili, jih poslali v notranjosti države ali jih odpustili in posledično prisilili k emigraciji. Slovenci so imeli omejen dostop do javnih služb, onemogočeno pa je bilo tudi delovanje njihovih kulturnih, športnih, mladinskih, socialnih in strokovnih društev, narodnih domov, knjižnic ter gospodarskih zadrug in denarnih zavodov. Raba jezika v javnosti, oblikovanje političnih strank in periodični tisk so bili prepovedani, s tem pa je slovenska manjšina politično nehala obstajati. Italija slovenskega naroda ni le politično zatrla, temveč je poitalijančevala tudi krajevna in osebna imena, poleg tega pa so Slovence izseljevali v notranjost države. Preganjali so tudi nižjo duhovščino, saj je ta prevzela vlogo ohranjanja narodne zavesti; uporaba slovenščine je bila med drugim omejena pri verskih obredih in verouku.

Kljub temu da je italijanska oblast skušala slovensko identiteto na tem območju povsem uničiti, ji to ni uspelo. Čeprav so nekateri fašizem sprejeli, jih je večina to oblast, ki jo je enačila z Italijo nasploh, zavračala ter se ji upirala. Nesoglasja je najbolj poglobljala organizacija TIGR, ki je ilegalno z demonstrativnimi in terorističnimi sredstvi delovala proti Italiji ter se zavzemala za odcepitev slovenskega (in hrvaškega) etničnega ozemlja, njeni predstavniki pa so bili za svoje delovanje kasneje kaznovani z zaporom ali smrtjo.

3.1.1 Značilnosti Bevkove kratke proze

Prva svetovna vojna je leta 1914 za Bevka pomenila prelom z njegovo dotedanjo »poetiko«, saj je po letih pisanja in objavljanja poezije v tem času začel intenzivneje pisati prozo. Pripovedništvo mu je namreč dajalo možnost, da na daljši način ubesedi svoje misli o sodobnosti. S svojimi prvimi tremi objavljenimi besedili v *Domu in svetu*, črticami Grešnik, Iz leta 1914 in Most za samomorilce, mu je uspelo zastaviti »družbeno-nravno obtožbo in odpor zoper vojsko«. (Koblar 1951: 15) V teh delih se je zgledoval po Ivanu Cankarju, vendar pa se je hkrati že odmikal od njega, saj njegovo pisanje posega po grozljivem, s čimer že prehaja v ekspresionistični slog. Njegove pripovedi so ekspresionistične predvsem med letoma 1914 in 1923 (zadnji dve nastaneta leta 1927), saj so v tem obdobju krajše, se ukvarjajo s temo vojne, zgodba je velikokrat fragmentarna ter »poudari gnusobo, šokantno in

distorzično razsežnost«. (Stojanović Pantović 2006: 34) Z letom 1923 se v pripovedih začne pojavljati tudi socialna problematika, kot npr. v Steklarju Šimnu, po letu 1927 pa na oddaljevanje od ekspresionizma nakazuje tudi daljši obseg pripovedi, ki začnejo presegati 5.000 besed. Tudi z dogodkovno strnjeno in »objektivn[o] individualno-družben[o] problematik[o] sodobnega človeka« pa se prevešajo v socialni realizem (Zdravec 1960:13) Razvoj Bevkove kratke proze, ki se razlikuje tako glede na tematiko in nekatere invariantne značilnosti kot tudi glede na slog, bom prikazala skozi analize besedil, ki jim bom sledila po času nastanka.

Njegova prva objava je Grešnik (2.225 besed) iz leta 1914, ki je uperjeno proti pokvarjenosti slehernika, ki ubija, prešuštvuje, laže in je strahopeten. Zgodba prikazuje moškega, ki po dolgih letih odide k spovedi, pri tem pa govori o grehih, ki se zdijo v primerjavi z grehi drugih ljudi malenkostni. Pripoved ne prikazuje pomembnega izseka iz posameznikovega življenja, namesto tega pa ima nalogo, da skozi dialog med patrom in moškim kritizira družbo in sodobni čas. Zgodba je časovno, prostorsko in dogajalno enotna, saj se v celoti dogaja v cerkvi pri spovedi, konec pa je zaprt, saj se zgodba zaključuje s koncem spovedi. Grešnika že lahko prištevamo k prvim poskusom ekspresionističnih del, saj gre za dinamično gorečo izpoved, »ki dela pripoved napeto, obenem pa malo verjetno.« (Kocijan 1996:196) V njej se pojavlja ideja o obtožbi človekovega vedenja in očiščenja, s čimer nakazuje na novega človeka.

Bevkova naslednja objava je Most samomorilcev (948 besed), ki ohranja realistične značilnosti, saj gre v večji meri za pripovedovalčev opis mosta, s katerega je že več ljudi storilo samomor. V pripovedi najdemo tudi nekaj ekspresionističnih potez, npr. »nenavaden lik deklice, ki kaže prostodušno naklonjenost do samouničevanja«. (Kocijan 1996: 196) Samomori na pripovedovalca ne vplivajo pomembno, vendar pa ga spodbudijo k razmisleku o družbi in človekovi naravi. Zgodba je zgrajena iz realističnega opisa in dialoga med pripovedovalcem in dekletom, kar ju sicer postavlja za glavni osebi, vendar pa so bolj od njunih dejanj pomembni premisleki, ki želijo vplivati na bralca. Čas in prostor sta neenotna, saj sledimo zgodbi v daljšem obdobju, od enega samomora do drugega, pri čemer je pripovedovalec enkrat na mestu nesreče. Konec je odprt, saj se po samomoru dekleta, s katerim je imel ob prejšnjem samomoru priložnost govoriti, odloči, da bo »[m]ost ob nasipu [...] krstil za most samomorilcev«. (Bevk 1914b: 399)

Kratko pripoved z naslovom Iz leta 1914 lahko uvrstimo med ekspresionistične pripovedi. Na to kaže že obseg besedila, ki je (le) 720 besed, v njej pa zasledimo tudi pripovedne scene, ki se ponavljajo, groteskne like in zvočno razglašenost, s katero je »ubesedena močna intenziteta kolektivne psihoze tik pred prvo svetovno vojno«. (Čeh Steger 2009: 135) Stopnjevalno ponavljanje prekinjajo klici, retorični vzkliki, pojavljajo pa se tudi neartikulirani glasovi. Glavna oseba je posameznik, ki razbija po vratih in oznanja vojno. Prikazan je izsek njegove napovedi, ko s kriki vzbuja grozo: »Hooo-hoooj! Vsi bomo poginili! ... Gorje vam, žene in otroci!« (Bevk 1914c: 397) Prostor in čas sta enotna, saj se pripoved dogodi v enem dnevu, skozi katerega je »sugestivno predstavljeno ozračje, v katerem se zrcalita strah in negotovost zmedenih prebivalcev, ki pričakujejo najhujše«. (Kocijan 1996: 196) Učinek prikazovanja apokaliptične groze je dosežen tudi z zaprtim koncem (norca, ki kriči o grozi vojne, vojaki zaprejo).

O izločenem in nezaželenem posamezniku govori tudi Črni piščanec, ki pa je nastal leto kasneje (1915). V pripovedi je glavna oseba fant, ki je bil med vojno po krivem zaprt, zdaj pa svojo zgodbo pripoveduje tujcu. Zgodba je enopramenska, kraj dogajanja je voz, s katerim potujeta osebi, s čimer je zagotovljena enotnost časa in prostora. Skozi pripoved mladeniča pripovedovalec izve, kako sistem onemogoča individualnost, kar je še dodatno ponazorjeno skozi retrospektivno pripoved o črnem piščancu. Zgodba se zaključi z odhodom mladega človeka, s čimer ostaja odprta. Zgodba je daljša (2.966 besed) in enopramenska, preko prikaza meščanstva pa se osredotoča na stisko posameznika, s čimer gre v smer realističnega sloga. (Kocijan 1994: 35)

Človekovo nesrečo in krivice v družbi prikazuje tudi Anuška pred poroto. Glavna oseba je ženska, ki se znajde na sodišču ter pripoveduje o krivicah, ki so jo pripeljale do umora neznanca. Pripoved je znova uokvirjena, glavna oseba pa opisuje razmere, ki so pripeljale do dogodka, zaradi katerega se ji je spremenilo življenje. Zaradi revščine je zapadla v prostitucijo, nazadnje pa ubila moškega zaradi poniževanja, ki ga je bila deležna skozi življenje. Dogajanje je zaradi vložene retrospektivne zgodbe časovno in prostorsko enotno, saj poteka na sodišču med zagovorom Anuške, konec pa je odprt, saj ne izvemo razsodbe, vendar si ga bralec lahko razlaga kot srečnega: »Potem je vstal sodnik in govoril. Anuška je povabila oči v tla in poslušala. Par porotnikov jo je gledalo z dopadenjem. Odvetnik je pil vodo in se smejal skozi kozarec.« (Bevk 1915b:127) Slog pisanja prehaja iz realističnega v ekspresionistični slog, saj gre sprva za objektivnejšo strnjeno pripoved, za katero so značilni

»mimetičnost, zgodbenost, karakterizacija [in] motivacijski sistem«, proti koncu pa ta postaja vedno bolj subjektivna in čustvena ter z odprtim koncem izzveni »izrazito disonantno, ni uglasenosti med posameznikom in svetom, družbo, soljudmi«. (Kocijan 1996: 197). Z 3.530 besedami spada med daljše pripovedi prvega obdobja Bevkovega pisanja.

Veliko bolj fragmentarna pa je objava *Odprto okno* (1.065 besed), v kateri umetnika razmišljata o umetnosti in lepoti. Čeprav sestoji iz dveh sogovornikov, ne moremo trditi, da sta glavni osebi, saj ne pride do dogodka, temveč sledimo le razmišljanju in refleksijam, prav tako pa tudi ni pravega zaključka, saj sogovornika le prekineta svoj pogovor in zapreta odprto okno. Zgodba je časovno in prostorsko zamejena, saj se odvije v večernem mraku v sobi pri odprtem oknu. Jezik kratke pripovedi, ki jo Kocijan označuje za ekspresionistično, je močno lirski, »s prisluhi, slutnjami, negotovostjo« (Kocijan 1996: 196) predstavlja mračno vzdušje:

Zunaj cesta in ob cesti drevje, ki se je belilo v cvetju kakor posuto s snegom. Za cesto polje in skoraj se ni več ločila iz mraka njiva od njive, le bele lise cvetočega drevja so se še svetile in umirale kakor pastirski ognji na širni planjavi. [...] Na desni pa je izza gore lizal oblake plamen, grozno rdeč in miren, kakor okamenel. (Bevk 1915c: 185–186)

Veliko bolj dogodkovno strnjena je pripoved *Podobni obrazi*, katere glavna nit je izrazita želja glavne osebe, da ne želi biti nikomur podobna. Zgodba je časovno in prostorsko neenotna, saj skozi daljše obdobje prikazuje posameznikovo notranjo bitko, da ne bi bil nikomur podoben. Gre za pogovor med prijateljema, pri čemer glavna oseba pripoveduje o svojem življenju. Izpostavljen ni pomemben dogodek, temveč človekovo hrepenenje po tem, da bi bil drugačen, kar ga uničuje. Čeprav se zgodba zaključi z ločitvijo prijateljev, konec ostaja odprt, saj posameznik še vedno propada v svojem »boju«. Pripoved se s svojo epskostjo in prikazom stiske posameznika iz meščanske družbe kaže kot realistična, na kar nakazuje tudi večja dolžina (3.482 besed). (Kocijan 1994: 35)

Nasprotno zelo kratka pripoved *Begunec* s 527 besedami prehaja k ekspresionizmu, saj ob sicer glavni osebi, beguncu, najdemo množico ljudi, med katerimi poteka dialog, v ospredju pa je tema vojne, ki prinaša nelagodje. (Kocijan 1996: 196) Pomemben dogodek, ki je izpostavljen, je begunčevo sprejetje novega domovanja, pri čemer se sooča z bolečino, ker je moral zaradi vojne zapustiti domovino. Zgodba je fragmentarna, oblikovana v polilog, preko katerega begunec kaže svoja občutja:

»Ščurkov ni!« je dejal tisti nekdo kakor prvič.

»So! So! Odprite vrata! Eden je zmet pod tečajnikom. Torej so tudi drugi ... tudi ... In kje je moja postelja? ... Ali bom tam na blazini na tleh? ...«

»No, no, no.«

»Tiho bodite,« je dejala ženska. »Pripravili Vam bomo klop in ‚zajca‘, zabili žebelj, pritrdili desko, obesili za vrata žegnanček, polovili ščurke, napravili postelj...«

»Ne, ne! Saj me ne razumete! Zakaj ste me pripeljali tu sem? ... Zakaj od doma tu sem? ...«

Približal se je stolu, ustnice so se mu tresle ...

»Ker je vojna. Vsi smo morali.«

»Ne, ne! Ne to! Zakaj ste me pripeljali? Peljite me nazaj! ...«

»Ni mogoče!«

»Ni mogoče?«

Starec je jokal s čudno skrivljenimi usti, solze so mu polzele čez strnišče razoranih lic. Njegov jok je bil jok otroka, ki je izgubil nekaj lepega.

»No, no, no.«

»Domov, domov!« (Bevk 1915e: 256)

Pripoved je polno kratkih, čustvenih povedi in vzklikov. Ohranja enoten čas in kraj, saj se dogaja zvečer v gostilni, konec pa je odprt, saj ostaja v trpljenju sam in nerazumljen.

V objavi Klic žene beremo o partnerjih, ki ju ločuje vojna, saj mora mož k vojakom, žena pa ga pogreša. Tovariši ga skušajo potolažiti, vendar vojak svoj obup zaključi s samomorom. Za glavno osebo imamo lahko vojaka, ki je oškodovan zaradi vojne. Zgodba je enopramenska, vendar traja dlje časa, zato je časovno in prostorsko neenotna. V pripoved so vložena pisma žene, s čimer je prikazan vpogled v človekovo duševnost, kar je značilneje za ekspresionistični slog, na katerega nakazuje tudi vojno stanje, čustveni pogovori med vojaki in nasploh obtožba vojne. (Stojanović Pantović 2006: 34) Kljub ekspresionističnim elementom je zgodba še vedno delno realistična, na kar kažejo nekateri podrobni opisi ter daljši obseg (3.344 besed). (Kocijan 1994: 35) Pripoved se konča nesrečno, s smrtjo vojaka.

Pripoved Štirje vinarji obravnava socialno temo, saj govori o posamezniku, ki pozabi denar in mora zato prosjačiti. Je dogodkovno strnjena, saj spremljamo dialog med dvema tujcema, pri čemer skuša eden drugemu diskretno povedati, da potrebuje štiri vinarje za prevoz, s tem pa je časovno in prostorsko enotna. Konec je zaprt, vendar pa srečno-nesrečen, saj moški dobi denar, a je osramočen. Kot se pri Bevku večkrat zgodi, zgodba niha med realističnim in ekspresionističnim slogom, saj je kratka (1.580 besed), prežeta z obupanimi vzkliki (Stojanović Pantović 2006: 34), po drugi pa polna pripovedi, ki je časovno strnjena in prikazuje stisko posameznika v meščanski družbi. (Kocijan 1994: 35)

Še krajša pripoved (733 besed) je *Otrok*, za katero je značilen ekspresionistični slog, saj predstavlja temo vojne, prikazuje občutke strahu in odtujenosti preko vojakov notranji monolog in polilog med družinskimi člani. (Stojanović Pantović 2006: 34)

To je moj otrok? Kdaj se je rodil? Da, spominjam se, da so mi pisali takoj po odhodu. Tudi ime se strinja. Ampak moja skrb je spremljala slednjega otroka od prvega dne, Stregel sem ženi. Ponoči sem prižgal luč in ji dal otroka v naročje. Vse sem delil z njo po možnosti, in ko se je začel otrok pestovati, je sedel, sem dejal: hvala Bogu! in se veselil. Ko je dobil prvi zob, napravil prvi korak, spregovoril prvo besedo, zopet dogodek za moje srce, za celo družino sploh in za otroka posebej. Ko sem odšel, sem vedno mislil v odsotnosti: Kje je neki zdaj Pavelček, kaj dela Ivanček, se je kaj zredil Tonček? Ko sem se vračal, sem si jih predstavljal in zdaj so tu, zredili so se, Ivančku so hlače prekratke . . . Ampak za Vidka ni bilo prostora v mojih mislih. Kakšen Videk? — vprašam vas. Kdaj se je rodil, dobil prvi zob, napravil prvi korak, spregovoril prvo besedo? ... Tu mi postavijo zrelega fantka pred oči in: Teci k atu! (Bevk 1915h: 302)

»Videk! ... Kaj jočeš? Pojdi k atku! ... Tam je atek! Atek je lep! Lep! Nekaj ti je prinesel, vidiš, teci k njemu ... Ti bom še jaz dal krajcar ... Saj je tvoj ata ... No, no, ... Teci, teci! ... Videk! Slišiš!«

Videk pa je tulil v krilo in ni hotel ničesar videti, ne slišati, jaz pa sem sedel mirno in bilo mi je mučno.

»Nesite ga stran! No, nesite ga!« (Bevk 1915h: 303)

Glavni osebi sta oče in sin, ki se srečata prvič v življenju, ko se oče vrne iz vojske. Zgodba je enopramenska in prikaže dogajanje v stanovanju, ki mu je priča večji del sorodstva, kjer so uporabljeni vojakov monolog in dialogi med vojakom in družino (ženo in sinom). Konec je odprt in nesrečen, saj oče in sin ne čutita medsebojne ljubezni, nočeta se niti objeti.

Veliko bolj pripovedna in realistična je proza »Pozor na pse!« (2.092 besed), kjer mladenič leži v bolnišnici in pripoveduje retrospektivno pripoved o tem, kako je kljub opozorilu prišel na dvorišče sosedov, kjer so ga napadli psi. Govori torej o dogodku, ki mu je spremenil življenje, njegova pripoved pa je enopramenska. Konec je odprt, saj kaže na nezmožnost sistema, da bi spoštoval drugačnost posameznika – ostaneta mu le dve možnosti: da prizna, da je vstopil, da bi izzval usodo, zaradi česar ga bodo zaprli v norišnico, ali pa se zlaže, da je družino želel okraati, zaradi česar bo poslan v zapor. Realistični slog pisanja se v tem besedilu kaže preko strnjeno upovedane stiske posameznika, ker ga meščanska družba s svojimi normami ne sprejme. (Kocijan 1994: 35)

Kratka proza *V starem parku* (2.348 besed) prikazuje neznanca, ki se pogovarjata; starka pripovedovalcu pove svojo zgodbo, kako je služila pri družini, dokler se knez nekega dne ni več vrnil domov, kneginja pa ga je vsak dan čakala v parku. Zdaj se tudi sama vrača v ta park, kjer obuja spomine in si predstavlja, da je kneginja. Okvirna pripoved je časovno in

prostorsko enotna, saj prikazuje pogovor med starko in pripovedovalcem v parku. Zgodba je enopramenska in se zaključi odprto, s starkinim odhodom, ne da bi vedeli, kaj se bo z njo zgodilo. Retrospektivna pripoved skozi podrobne opise in strnjeno zgodbo, v kateri je predstavljena stiska posameznika, nakazuje na realistični slog. (Kocijan 1994: 35)

Istega leta je Bevk objavil pripoved *Kako je bilo?*, ki s svojo kratkostjo (667 besed), vojno temo, polilogom in prikazanim občutkom samote in groze sodi v ekspresionistični slog. (Stojanović Pantović 2006: 34) Govori o vojaku, ki se vrne domov, vendar ne najde miru med ljudmi, saj vsi želijo vedeti, kako je bilo v vojski. Zgodba prikazuje pomemben dogodek (vrnitev domov), ki je podan fragmentarno skozi vprašanja in replike. Čas in prostor sta enotna, saj se pripoved odvija v vojakovem kraju po njegovi vrnitvi, konec pa je odprt; konča se z mislijo o radovednosti ljudi, ki želijo vedeti o grozotah, a jim jih želi vojak iz obzirnosti prihraniti.

O ljubezni in družinskem življenju govorijo tudi kratke proze, ki so nastale leta 1916. V *Oporoki* glavna oseba misli, da bo umrla, zato se loti pisanja oporoke, a se zave, da svoji družini ne more ničesar zapustiti, zato mora ozdraveti. Pripoved je reflektivna, saj razmišlja o življenju, čas in prostor pa sta enotna, saj se vse zgodi v nekaj urah v spalnici. Konča se z željo po življenju in aktivizmu. Zgodba je daljša (3.059 besed), v njej igra opazno vlogo notranji monolog, ki ga sestavljajo tudi vzkliki, oseba pa reflektira smisel življenja in razmišlja o moči, ki jo ima posameznik, da spreminja svet. Podobno tudi *Praznota* (853 besed) v ekspresionističnem slogu prikazuje stisko ženske, ki pogreša svojega moža; pripoved je oblikovano kot pismo, kar nam daje vpogled v žensko duševnost, ter je izrazito lirsko, tj. izpovedno, izraženi so občutki samote in strahu (Stojanović Pantović 2006: 34), konec pa je odprt: »Jutri bo napisala novo pismo.« (Bevk 1916b: 207) Pripoved *Nasmeh* (2.475 besed) govori o odsotnosti družinskega življenja in ljubezni, zato se glavni osebi zdi življenje prazno, ko ob obisku pri prijatelju začuti, kako je imeti družino. Zgodba je časovno in prostorsko enotna, saj zvečer v stanovanju preiščuje o svojem življenju, in nima osrednjega dogodka, prikazuje namreč le reflektiranje življenja in spominjanje preteklega dogodka (obiska). Tudi konec je odprt, saj odgovora na vprašanje o smislu življenja ni.

Sledijo si pripovedi, ki tematizirajo vojni čas in imajo narodni značaj. Prvi dve sodita v leto 1917. Na četrti galeriji (1.493 besed) na primeru pripovedovalčevega obiska gledališča v Italiji prikaže odnos med slovenskim in italijanskim narodom. Zgodba je strnjena in z enotnim prostorom in časom (poteka vzporedno s časom gledališke predstave), sestavljena iz opisov

doživljanja italijanskega gledališča, kar zmoti dekle Rozi, ki sedi poleg njega, s svojo pripombo: »Pri nas doma ni tako lepo!« (Bevk 1917a: 39) To pripovedovalca vodi v razmišljanje o svojem ponižnem narodu, ki pa ni niti najmanj podoben pokončnemu in samozavestnemu italijanskemu narodu. V ospredju so domovinska čustva. Na koncu je odhod iz gledališča, a pripovedovalec je prepričan, da se lahko njegov narod spremeni. Tudi pripoved Faraon govori o upanju in spremembi, saj slavi žensko, ki bo rodila odrešitelja. Z vizionarstvom, napovedovanjem novega človeka nakazuje na ekspresionistični slog. (Stojanović Pantović 2006: 39) Na ekspresionizmu nakazujejo tudi orientalska motivika in jezikovnostilne lastnosti, npr. »antitetično uporabljeni stalni okrasni pridevki (mlada kraljična, star kralj, trpeče ljudstvo, trdosrčen kralj), hiperbolizacija, klišejska metafora, personifikacija kot strukturni element ljudskega žanra«. (Čeh Steger 2009: 138) Vložna zgodba govori o okrutnem faraonu, ki ga bo premagal še nerojeni človek. Pripoved je med krajšimi (1.620 besed), konec pa odprt, vendar optimističen, saj je nakazana rešitev ljudstva.

Pripoved Vrnitev iz zadnjega vojnega leta 1918 govori o vojakovemu pričakovanju ob vrnitvi domov, vendar sledi razočaranje, ko se znajde v prazni hiši. Zgodba je dogodkovno strnjena, obsega vsega 473 besed. Besedilo je sestavljeno iz opisa pričakovanj ob prihodu in dialoga med družinskimi člani, ki si ga vojak zamišlja v zadnjih urah pred prihodom domov. Zgodba s kratkostjo, temo vojne, motivom samote, vojakovim notranjim monologom in kratkimi povedmi, ki odsevajo čustvenost, nakazuje na ekspresionistični slog. (Stojanović Pantović 2006: 34)

Širša slika vojne je prikazana tudi v pripovedi Kralj Asram iz prvega povojnega leta 1919, s katero na paraboličen način prikaže okruten odnos italijanskega naroda do Slovencev, kar je predstavljeno skozi vloženo zgodbo; v njej modrec kralju Asramu pokaže, kako se ljudstvo upre okrutnemu vladarju in ga ubije. Zato se kralj Asram odloči spremeniti svoj odnos in modreca vzame za svetovalca. Po eni strani je prikazana kraljeva spreobrnitev, po drugi strani pa je ljudstvo nagovorjeno k upor. Končuje se s hvalnico dobremu vladarju. S paraboličnostjo, kratkostjo (1.827 besed) in vloženo zgodbo se nagiba k ekspresionističnemu slogu. (Stojanović Pantović 2006: 34) Podobno velja za pripoved V kritju (1.458 besed), v kateri je podan dogodek, ko skupina vojakov najde truplo soborca. V zgodbo so vložena pisma vojakove partnerke, ki izražajo stopnjevano stisko »vse bolj ubite in ranjene osebnosti« (Kocijan 2012: 23), kar je prikazano s podpisi: »Tvoja – živa!«, »Tvoja – ljubeča!« (Bevk 1919b: 27), »Tvoja – boječa!«, »Tvoja – obupana!«, kar prižene do vrha z naslovitvijo

zadnjega pisma: »Moj mrtvi!« (prav tam: 28) Prikazana je bolečina vseh junakov, ki so skupinska/kolektivna glavna oseba, in spopadanje z vojnimi razmerami. Zgodba je enopramenska, časovno in prostorsko enotna (prikazuje izsek pogovora med vojaki ob truplu soborca) z odprtim koncem (pride do nove bitke, v kateri lahko umrejo tudi preostali vojaki).

Pripovedi Pismo in Lažnik predstavljata osebno zgodbo dveh posameznikov. V Pismu je glavna oseba pripovedovalec, ki na delovnem mestu sreča mladeniča, ta pa mu pove svojo zgodbo, kako se je njegovo dekle ubilo, ko jo je zapustil. Dogodek se ne zgodi glavni osebi, a vpliva na njeno doživljanje. Zgodba je enopramenska, a časovno neenotna, saj se kljub svoji kratkosti (1.246 besed) dogaja daljši čas. Mladenič namreč čez nekaj dni ponovno obišče pripovedovalca in odda svojo prepisano zgodbo, da bi jo objavil v časopisu. Vloženo pismo dekleta, skozi katero dobimo vpogled v njeno notranjost oz. doživljanje, in vzklíčnost, ki odraža čustva, nakazujeta na ekspresionistični slog (Stojanović Pantović 2006: 34), ki se meša z realističnim, saj skozi oči pripovedovalca dobivamo tudi vpogled v meščansko družbo. (Kocijan 1994: 35) Pismo je fiktivno ubeseden neliterarni žanr, skozi katerega skuša zgodba veljati kot resnična in verodostojna. Prvi Bevkovi kratki prozi se ta oblika pojavi kar štirikrat (V kritju, Klic žene, Praznota, Pismo), v vseh pa gre za bolečino žensk, ki pišejo svojim moškim, zato velja, da so pisma izrazito osebnoizpovedna in intimna. Gre za »čustveno besedo, veliko je retoričnega govora, nagovora, vprašanj, vzklikov, stopnjevanja in ponavljanja«. (Čeh Steger 2009: 140) V Lažniku je pripoved dogodkovno strnjena in večjega obsega (3.705 besed), predstavlja pa stisko posameznika v meščanski družbi, s čimer jo lahko uvrstimo med realistične kratke proze. (Kocijan 1994: 35) Glavna oseba je mladenič Toni, ki si ne upa lagati krivični gospodinji, pri kateri stanuje med šolanjem, vendar pa nazadnje to stori, da bi se lahko družil z dekletom Tončko, ki mu je všeč. Na koncu se odloči priznati svoje laži, da bi s tem prizadel gospodinjo, toda izkaže se, da gospa ni čisto nič prizadeta in da je že poznala resnico. Zgodba je časovno in prostorsko neenotna (poteka več dni med šolskim letom v stanovanju in izven njega) ter vsebuje več dogodkov (srečanje s Tončko in prikrivanje tega gospodinji, za kar je zasramovan, ponovno druženje s Tončko, ki ga nauči brezbržnega laganja, kar preizkusi na gospodinji, zagovarjanje neiskrenosti v pogovoru o laži pri obedu, slaba vest in priznanje laži), ki vplivajo na mladeniča in potek zgodbe. Konec je zaprt in za protagonista nespodbuden, saj ne doseže uspeha.

Sledijo Bajka (1.594 besed), Rablji (858 besed), Kolonovo grozdje (1.729 besed) in Sovraštvo (1.123 besed), v katerih Bevk znova aktualizira in tematizira vojne razmere; v slogu gredo v

smer ekspresionizma s svojo kratkostjo, temo vojne in grozljivimi podobam. (Stojanović Pantović 2006: 34) Bajka že z vrstno oznako kaže na parabolicnost; govori o okrutnem kralju, ki zboli, reši pa ga lahko le ljudstvo, ki bo svobodno in se ga ne bo balo. Vendar pa takšno ljudstvo ne obstaja, saj so edino ljudstvo, ki se ga ne boji, podjarmili. Ta osrednja zgodba je vložena v okvirno pripoved babice, ki se obrača na vnuka. Pripoved je enopramenska, z neenotnim časom in prostorom. Konec vložene zgodbe je za kralja nesrečen (a srečen za bralce, ki z okrutnim kraljem ne sočustvujejo). Pripoved je napisana v ekspresionističnem slogu, za katerega je značilno, da človeka ponazarja skozi animalizacijsko metaforiko, pri čemer se pojavljajo živali, kot npr. hijena pri Bajki. Kralj se namreč, ko zboli in postane nemočen, boji, da »ljudje padejo ta hip nanj ko hijene in ga živega požro«. (Bevk Bajka 1919: 218) Bolj neposredno je vojna prikazana v Rabljih iz leta 1922, kjer je glavna oseba spet kolektiv, vojaki, ki morajo ubiti soborce. Prikazan je krut dogodek v njihovem življenju, saj so primorani moriti nedolžne ljudi. Zgodba je enopramenska, časovno in prostorsko enotna, saj prikazuje uboj soborcev:

Rablji so stali v vrstah. Bili so blede kot smrt. Bolj blede kot obsojenci, ki jim je duhovnik šepetal zadnje besede o posmrtnem življenju. Ko je stopil prvi pred kol in ga je črna zaveza na očeh ločila od vidnega sveta, so nabili rablji puške. Neenakomerno so škrtale zaklopnice, roke so trepetale.

Na migljaj so pristopili štirje bliže ... Dvignili so puške k očesu ... Čisto blizu ... Trenutek ... Na koncu muhe je klečal človek, zvezan, nedolžen kot jagnje, čisto tuj, a vendar tako bližnji, kot da je brat onega dekleta, ki mu je sinoči šepetal besede o ljubezni. Glava tega človeka je rasla in kot da se je obesila za brado na puškino cev, je ta postala silno težka in je skoraj klonila k tlom ... Oči so žarele skozi črne zaveze, usta so se širila ...

Zadnje znamenje ... Trok-to-rok se je razleglo neenakomerno in zamolklo. Črna zaveza se je zarezala prvemu v čelo, črna kri se je vlila po tleh ...

Drugi ... tretji ... četrti ... (Bevk 1922a: 24–25)

Končuje se odprto, saj bralec ne izve, kaj se z vojaki zgodi, vendar nakazuje na brezizhodnost: »Ko so odpeljali mrliča, so šli rablji in so se napili. Ko so prišli pozno ponoči domov, so se tovariši odmaknili na ležišču, kot da so garjevi. Nihče pa ni znil besede.« (prav tam: 25) V osredju je čustvena ranjenost vojakov. Trpljenje civilistov pa Bevk tematizira v pripovedi Kolonovo grozdje, kjer veleposestnik izrabi kmeta, da mu da grozdje, edini pridelek, ki ga ima, čeprav sta bila med vojno oba oškodovana. Glavna oseba je kmet, ki se skuša zoperstaviti kolonu, a se na koncu ukloni. Zgodba je enopramenska, časovno in prostorsko enotna (v enem dnevu se na kmetovem ozemlju odvije celoten dogodek – srečanje kmeta in veleposestnika, čemur sledi darovanje grozdja kolonu), konec pa nesrečen, saj mora

kmet kolonu prepustiti vse. Skozi to pripoved so kritično prikazane razmere po vojni. Razmere med vojno in po njej so zajete tudi v pripovedi *Sovrašтво*, v kateri sledimo zgodbi, sestavljeni iz treh delov. V prvem je pripoved o dveh okostnjakih, za katera izgleda, kot bi se objemala, a se izkaže, da sta v smrtnem boju. V drugem delu pripovedovalec, ki je videl okostnjaka, sanjari, kako sta ta človeka prišla v nebesa kot dva otroka, Pietro in Jos, se smehljala, iz njunih ranjenih prsih pa je vzcvetela roža, ki simbolično nakazuje spravo in ljubezen. Ta se pojavi tudi v tretjem delu, v katerem zaljubljenca stojita na jasi, kjer sta bila okostnjaka, in fant dekletu utrga cvet. Izvemo, da je eden z juga, drugi s severa in da sta njuna očeta padla v vojni; morda stojita na grobu svojih staršev.

Povsem drugačno temo odpira pripoved *Gospod Golob* (1.525 besed). Prikazuje skupino ljudi, ki se skupaj vozijo z avtom, med njimi je gospod Golob. Izvemo, da se je sprva bal odpotovati na Dunaj, ko mu je to uspelo, pa se ni nehal hvaliti. Zgodba je enopramenska časovno enotna, saj prikazuje kratkotrajno vožnjo z avtom, vendar ne prikazuje pomembnega dogodka v življenju glavne osebe, temveč pride bolj do izraza njen značaj:

Ko se je triumfalno vrnil, je stokal ves iz sebe: »Ah, ah,« je sopihal. »Pomislite ... pomislite ... tako mesto ... taka dežela ...«

Tri dni ni mogel zbrati vseh predstav v določen red in žena in hči nista vedeli, kaj je videl na Dunaju in kaj med potjo. Ko je prespal prve vtise, je šele mogel urediti svoje misli. Od tistega dne dalje je vedela vsa vas, da je bil gospod Golob na Dunaju. Prvo je povedal mlekarici. Potem perici. Tej je pokazal tudi velik usnjat kovčeg, ki ga je dobil za tako ceno, da, čisto zastoj takorekoč. Opoldne je povedal fantu, ki je žagal drva: »Fant, na Dunaj pojdi; tam se živi! Z eno liro na dan lahko živiš, ker si mlad. S tremi pa res.«

Mož, ki mu je pripeljal krompir, se je zavzel. »Peljite ga nazaj!« mu je dejal z resnim poudarkom v glasu. »Koliko stane kilogram? Mi se bomo vozili na Dunaj kosit. Koliko stane kosilo? Nekaj nad tri lire. Pomislite: Nekaj nad tri lire ...«

Iz vasi je šel glas o Golobovem potovanju daleč naokrog. Da se je glas še bolj razširil, je skrbel gospod Golob sam. Kogarkoli je dobil, mu je pripovedal vse, sunkoma, glasno, na široko. (Bevk 1922d: 369)

Kratki prozi *Steklar Šimen* (1.826 besed) in *Beda* (2.648 besed) tematizirata revščino, ki je pogojena z nepravilnostjo. Pri *Steklarju Šimnu* (1923) izvemo za vzrok njegove revščine skozi njegovo retrospektivno pripoved v gostilni. Skozi leta je pomagal pri poslu bogatejšemu delodajalcu, ki mu je po smrti obljubil, da bo podedoval del njegovega denarja. Vendar pa je umrl, preden bi lahko popravil oporoko, zato je Šimen ostal brez vsega. Zgodba govori o pomembnem izseku iz Šimnovega življenja, je strnjena in pripovedovana skozi dialog med Šimnom in drugimi v gostilni, ima enoten čas in prostor, konec pa je odprt, saj se Šimen ne

more sprijazniti s krivico: »Ni pravice, če ni napisana. Denar je moj ...« (Bevk 1923: 204) Celotna pripoved je napisana v realističnem slogu, saj je dogodkovno strnjena in objektivno pripovedovana ter se dotika socialnih krivic, ki prizadenejo posameznika v meščanski družbi. (Kocijan 1994: 35) Podobno tudi proza Beda (1924). Dogaja se dva dneva v stanovanju družine, ki je oče ne more več vzdrževati, ker je izgubil službo. Zato ženi predlaga, naj služi s svojim telesom, a se ona temu upre, namesto tega na železniški postaji ustavi par in jima ponudi sobo. V središču je žena Amalija, ki mora zaradi denarne stiske postaviti na kocko ugled družine.

V pripovedi Ženske (3.345 besed) ni strnjene zgodbe, temveč sestoji iz treh kratkih odlomkov, v katerih so glavne osebe ženske, ki so negativno prikazane. Prva je nevesta, ki od svojega moža na potovanju pričakuje preveč, druga možu na vlaku ne privošči počitka, tretja pa je svojega moža v mladosti prevarala, a mu tega na starost noče priznati. Ne gre za prelomne dogodke v življenjih, temveč za dogodke, ki ženske prikažejo v negativni luči. Vsi trije odlomki so časovno in prostorsko enotni, saj prikazujejo kratke izseke iz partnerskega življenja, imajo odprt konec, ki kaže, da bodo še naprej grdo ravnale z moškimi.

Groteska (2.305 besed) že z naslovom namiguje na ekspresionistični slog, prav tako v to smer kažejo groteskne podobe mrtvega telesa. (Stojanović Pantović 2006: 34) Spregledati ni mogoče niti realističnih objektivnih opisov, ko gre za socialno stisko ženske. (Zadravec 1960: 13) Gre za zgodbo učitelja Petrana, s katerim se želi hudič pošaliti. Ko Petran opazuje sliko Čistost, mu hudič svetuje, naj jo izreže iz revije. Naenkrat ženska Doroteja, ki je naslikana, oživi pred njim in izve njeno zgodbo:

Ko sem bila majhna, me je imel rad samo oče, ki me je trikrat na dan pretepel in mi samo enkrat dal jesti. Ko sem odrastla, je hotel kovati denar iz mene. Preden pa sem bila prodana, sem zvečer skočila v vodo, pa sem se skrila za vrbo; oče me je iskal in nato molčal, ker je mislil, da sem mrtva.

V smradni beznici zakotne ulice sem postala dekla; ni mi bilo posebno težko, beznice sem bila vajena od doma in njenih gostov tudi. Tam me je zapeljal pisatelj, ki je iskal snovi za svoje velike romane in mi je obljubljal, v kar niti sam ni verjel. Nazadnje je spisal o meni podlistek. Natančno stoinpetdeset vrstic z naslovom in podpisom vred. Gnus in revščina od prve do zadnje vrste. Nisem ga videla nikoli več, ne brala o njem. (Bevk 1924c: 197)

Kasneje je spoznala slikarja, ki je naslikal Čistost, z njim je zanosila, a jo je zapustil, ona pa je kasneje utonila. Doroteja je vodila Petrana do svojega trupla, kjer je ostal sam z okostjem, toda že trenutek zatem se je zavedel, da je še vedno v sobi, revija s sliko pa še vedno cela.

Pripoved je enopramenska, z enotnim časom, konec pa nakazuje, da rešitve iz socialne stiske ni.

Odprt konec ima tudi pripoved *Biti – ne biti* (1.400 besed) iz leta 1927, ki se dogaja v ječi nekega večera, ko začne eden izmed zapornikov, Ado, prevpraševati svoje življenje. Zgodba ima enoten prostor in čas, do odločilnega dogodka pa pride, ko sojetniku, ki skuša storiti samomor, spodleti, sam pa se na koncu prav tako odloči za življenje. Pripoved bi po slogu lahko uvrstili med ekspresionistična besedila, saj je v ospredju človekova notranjost (doživljanje, refleksija), pretresljiv dogodek in občutki strahu, samote. (Stojanović Pantović 2006: 34)

Prozi *Popotnica in Življenje* se nanašata na vojno, ki prizadene vso družino. *Popotnica* je napisana v realističnem slogu (Kocijan 1994: 35), saj prikazuje stisko posameznika skozi objektivno pripoved, je obsežnejša (4.833 besed) in govori o narodno zavednem duhovniku, ki se upre italijanski oblasti ter kljub prepovedi mašuje v slovenščini. Zato ga sredi noči zajamejo in izženejo, tako da se komajda reši z materjo in sestro. Pripoved je časovno enotna, saj se zgodi v eni noči, strnjeno, saj prikazuje en osrednji dogodek, in z zaprtim koncem, ki nakazuje na duhovnikovo razočaranje, ki mu ne sledi vdaja:

»Daj jim telo,« je govoril iz sebe, »duše jim ne daj, sicer boš suženj na vekomaj, iz otrok v otroke! Tako je: iz otrok v otroke!« je ponavljal in je bil samemu sebi hvaležen za to spoznanje. »Iz otrok v otroke! Telo, duše ne!« Nebo je začelo bedeti, zarja je vstajala ... (Bevk 1927b: 200)

Podobno tudi pripoved *Življenje* (2.664 besed) govori o narodno zavednem Trdanu, ki mora z družino pobegniti, ko želijo požgati njihovo hišo. Je prostorsko enotno, saj se celotna zgodba dogaja v hiši, strnjeno pripoveduje o odločilnem dogodku v Trdanovem življenju in se odprto konča z begom družine in odločitvijo za življenje.

V prozi *Jadra z Markovim levom* (5.751 besed) iz leta 1928 se v okvirni zgodbi pripovedovalec v Istri sreča s Hrvatom Markom, ki pove retrospektivno zgodbo o ženski, ki je bila namenjena njemu, a jo je zapeljal Benečan in jo nato zapustil, ko pa se mu je odšel maščevat, sta oba z dekletom izginila. Tema pripovedi je torej ljubezen, skozi jo pa je nakazano zavračanje italijanskega naroda, saj je Benečan tisti, ki dekletu povzroči krivico.

Soha svetega Boštjana je dolga novela (16.034 besed), saj je v središču še vedno ena glavna oseba, ki je prek več pripetljajev pripeljana do odločilnega momenta, ki ji spremeni življenje. Glavna oseba Ivan, ki je talentiran podobar, ni sposoben narediti Marijine podobe, ki bi

žensko pripravila do solz. Čeprav je tehnično zelo dober, pa mora skozi številne krivice (zavrjnjeni sta njegova prva soha, ker ne vzbudi bolečine, in druga, ki je narejena po podobi francoske ljubice in njegove sostanovalke Uršule, vrne se domov, kjer se spomni svojega mladostnega uspeha in občuti krivdo, njegovo življenje se spremeni šele po smrti deda, ko najde svojo prvo podobo – soho svetega Boštjana), da odkrije, da se mora tudi sam prepustiti čustvom, če želi, da so njegove podobe res dobre. Gre torej za temo umetnosti, ki se pojavlja tudi v prozi Nič iz leta 1929, ki govori o umetniški krizi posameznika, pisatelja Lojzeta Krivde. V ospredju je prevpraševanje življenja, besedilo ni dogodkovno razvejano, čemur ustreza tudi krajši obseg (1.088 besed).

Deli Na prelomu in Jesenski večer sta po tematiki narodni. Proza Na prelomu je v primerjavi z večino drugih proz obsežna (13.260 besed), opazen pripovedni postopek je opis; pripoveduje o narodno zavednem učitelju Lebanu, ki kljub prepovedi še naprej poučuje v slovenščini. Ker sta z bolno ženo zapadla v dolgove, odide k sinu po pomoč. Naposled odkrije, da se je ta poročil z Italijanko in zatajil lastno družino, kar ga tako potre, da se odloči ubiti sebe in ženo. Še preden mu poskus uspe, se zave nesmiselnosti svojega dejanja. Zgodba je enopramenska, v središču je en in odločilni dogodek, ki je usmerjen proti koncu, ko učitelj glasuje za življenje in boj. Je časovno in prostorsko neenotna, saj traja več dni, v tem času pa učitelj odpotuje k sinu. To velja tudi pripoved Jesenski večer (1930), ki je sicer precej krajša (4.389 besed), v njej pa sledimo Filipu Pirihu, ki je bil v domovini obtožen upiranja oblasti, zaradi česar je prebegnil čez mejo. Gre za refleksijo, zaradi česar pripoved nima enotnega časa in prostora.

Leta 1931 je Bevk v *Domu in svetu* objavil prozi Dan se je nagibal in Preden so petelini v tretje zapeli. Obe obravnavata socialne krivice in sta po obsegu daljši od večine drugih proz (5.515 besed in 12.850 besed). Dan se je nagibal govori o bolni materi in sinu, ki odideta v kino na predstavo. Tam sta zaradi razvoja tehnologije izgubila službo, zdaj pa želi mati še zadnjič pred smrtjo videti, kako izgleda predstava brez njiju. Zgodba je enopramenska, časovno in prostorsko enotna. V pripovedi Preden so petelini v tretje zapeli glavna oseba po krivici vzame pravico v svoje roke. Zgodba se začne, ko Petra Čeliko izpustijo iz zapore, kasneje pa izvemo, da ga je nekdo izdal, da kuha žganje. Peter se odloči, da se bo izdajalcu maščeval, vendar se izkaže, da ga je izdal prijatelj, da bi se na njegov račun okoristil, zato ga ubije in mora znova v ječo. Motiv zapore se pojavi tudi v pripovedi Od sedmih do polnoči, v kateri Kristininega sina zaprejo zaradi ilegalnega delovanja. Tako mora do noči ona izvršiti

njegovo nalogo – poiskati osebo, ki ji mora oddati listek, ki ji ga je dal sin. Zgodba je prav tako časovno enotna in zato krajšega obsega (3.210 besed).

Legenda o Mariji z Robidovja (5.497 besed), ki ima kot ena redkih v naslovu vrstno oznako, je bila objavljena 1936 in govori o zelo pobožni ženski Katici, ki ob Marijinem kipu doživi čudež, a jo zapelje želja po materialnosti, zato je ponižana, izgnana iz vasi in trpi vse življenje, dokler se pred smrtjo ne vrne v rojstno vas in umre ob Marijinem kipu. Zgodi se novi čudež in Katico pokopljejo s častmi. Zgodba prikazuje zveličanje Katice, katere vera je preizkušena, zaradi česar trpi celo življenje, za svojo vero pa je nagrajena, na kar nakazuje konec pripovedi:

Marija je stopila iz kapele in ji zatisnila veke, preden je zopet odšla po svetu. Nebo se je odprlo, angelci so prihiteli po zlati stezi in Katro oblekli v modro obleko, ki jo je nosila Marija. Zdaj je bila ko nevesta. (Bevk 1936a: 21)

V kratki prozi Češnja (4.921 besed) grof Pilgrim ubije tlačana, ker ta s sinom krade njegove češnje. Vendar pa se grof krivde ne more znebiti, zato blodi po svetu, da bi se odrešil. To mu uspe šele po smrti, ko iz mesta, na katerem je pokopan, zraste češnja, katere sadež si znova vzame tlačanov lačni sin. Simbolično to dejanje nakazuje na končno spravo tlačana in grofa, nižjega in višjega sloja.

Pripovedi Granata in Bajtar Mihale obravnavata človekov propad, ki je posledica vojne, vendar v povojnem času, kar kaže na kritičnost Bevka do vojne, ki je pustila posledice. Obe sta daljši (prva ima 8.027 besed, druga pa 17.521 besed) in objektivni pripovedi. (Zadravec 1960:13) Ni enotnosti časa in prostora, saj obe trajata dlje kot en dan in se ne odvijata le na enem mestu. Granata pripoveduje o očetu, ki nabira granate, pri tem pa ga ena izmed njih pokonča. To je tudi odločilni moment (enopramenskost pripovedi). Prav tako se nesrečno konča Bajtar Mihale (1937/38), saj Mihale zaradi alkohola, ki se mu je vdal zaradi vojnih travm (socialno-vojna tema), propade, njegovo domačijo pa hčerka proda. Vendar tu ne gre za en sam in središčni dogodek, temveč za serijo dogodkov, povezanih z vojno, ki privedejo do propada glavne osebe.

Prozi Oče in Cene Žonta v ospredje postavljata odnos med očetom in sinom oz. hčerjo. V Očetu (4.895 besed) je strnjeno prikazana zgodba očeta, ki se zgrozi, ko opazi, da sin dela enake napake, kot jih je sam – zaljubi se v dekle nižjega stanu, tako kot se je oče pred leti zaljubil v revno dekle, sad te ljubezni pa je sin, ki ga na isto noč, ko oče izve za sinovo

ljubezen, pride obiskat. Pripoved je časovno in prostorsko enotna, saj se vse zgodi v enem večeru pri Polajnarjevih doma. Konec je odprt: »Ženi so nove solze navrele v oči. Tedaj je tudi njega premagalo. Z naglimi koraki je stopil iz kamre in se usekoval pred vrati. [...] Vse je bilo tiho, tiho, le iz grape je zamolklo voda šumela.« (Bevk 1937/38b: 229) Podobno skuša tudi v pripovedi Cene Žonta (3.807 besed) oče vplivati na hčerino ljubezen, saj ji nasprotuje, ko si izbere revnega Ceneta Žonto, ki velja za razbojnika. V jezi jo udari in se ji odpove. Tudi ta zgodba je enopramenska, vendar časovno in prostorsko neenotna, saj traja dlje časa (od poletja do zime), konča pa s pobegom Ceneta Žonte. Tema pripovedi je torej ljubezensko-socialna, saj prikazuje nesrečno ljubezen, ki je nemogoča zaradi različnega socialnega statusa dekleta in fanta, pri tem pa že naslov nakazuje na stisko revnega Ceneta Žonte, ki mu revščina povsem onemogoča normalno življenje.

Zadnja kratka proza, ki jo je Bevk objavil v *Domu in svetu*, je legenda⁸ Pevec Gruje (5.137 besed). Opisuje življenje pevca Grujeta, ki pobegne iz samostana, da odkrije svoj smisel življenja. Izkaže se, da je to petje pesmi, ki izražajo njegova čustva in zrelost. Zgodba se konča z vrnitvijo v samostan, kjer ga po smrti pokopljejo kot svetnika. Pripoved bi lahko razumeli kot metaforo za pisateljevo ustvarjanje, saj se dogaja na Primorskem, pevec pa je prikazan kot ljudski ustvarjalec, čigar pesem se spreminja od vesele do boleče, uporne in kritične do krivic ter privede do razmišljanja o smislu življenja. Tudi tu ni enega in odločilnega dogodka, ki bi spremenil Grujevo življenje, temveč gre prej za njegovo potovanje skozi življenje (odtod neenotnost časa in prostora).

Skozi obdobje od začetka prve svetovne vojne do konca 30. let se Bevkova kratka proza močno preoblikuje, kar je razvidno v slogu, ki iz realistično-ekspresionističnega začne prehajati v socialnorealističnega. Ekspresionističnih je namreč 25 del, ki so nastajala med letoma 1914 in 1927, socialni realizem pa se začne pojavljati v 20. letih z nastankom pripovedi Steklar Šimen (1923) ter kasnejšima prozama Beda in Groteska, na njegovo prehajanje pa najbolj kažejo dela iz poznih 30. let (Bajtar Mihale, Cene Žonta, 1937/38). Poleg sloga se spreminja tudi obseg objav, ki se daljšajo. Do leta 1927 nastane večji del besedil (33), njihova dolžina pa variira med približno 500 in 3.500 besedami. Med njimi osem pripovedi ne doseže niti 1.000 besed (Most samomorilcev, Iz leta 1914, Begunec, Otrok, Kako je bilo?, Praznota, Vrnitev, Rablji), kar je povezano z vojno tematiko (razen pri Mostu

⁸ Tako avtor vrstno označi pripoved.

samomorilcev in Praznoti), prav tako pa so to Bevkova zgodnejša dela (do leta 1922), ki so napisana v ekspresionističnem slogu. Po letu 1927 dela presežejo 4.000 besed ter težijo k zgornji meji kratke pripovedne proze. Te objave niso več tako formalno raznovrstne, saj gre v večji meri za pripovedi, v katerih dialoga ni veliko. Prikazane so stiske ljudi, ki jih ne izrekajo več osebe same, temveč pripovedovalec nanje kaže skozi pripoved. Pri tem je v ospredju predvsem socialna tema, ne gre toliko za opise notranjosti, ki se pojavljajo v začetnih delih, temveč za dinamiko družbe in izgubljenost posameznika v njej. Ta proza je veliko obsežnejša zaradi svoje epične strukture s počasnejšim ritmom. Pripovedi so časovno in prostorsko manj enotne, pripovedovalec si namreč vzame več časa, da oriše zgodbo, jo počasi stopnjuje in vanjo pogosto vpleta več pripetljajev, ki povzročijo premik. Po letu 1928 se pojavijo tudi besedila, ki po obsegu spadajo že med daljšo pripovedno prozo (9.000–18.000 besed), vendar po strukturi ustrezajo noveli, zaradi česar sem jih uvrstila v obravnavo – pri vseh se kaže pomembnejši dogodek iz njihovega življenja, v središču dogajanja je ena glavna oseba, zgodba pa je sestavljena iz pripetljajev, ki vodijo do odločilnega momenta. Takšne proze so Soha svetega Boštjana, Na prelomu, Preden so petelini v tretje zapeli in Bajtar Mihale. Za pripovedi, ki so daljše, tudi velja, da pogosteje vsebujejo socialno problematiko (nasprotno pa so pripovedi, ki so refleksivne narave, krajšega obsega). Ta se sicer pojavlja že v kratki prozi leta 1922, npr. v Kolonovem grozdju, kjer je prikazan odnos med kmetom in lastnikom ozemlja, ter kasneje v pripovedih Steklar Šimen in Beda, v katerih glavne osebe izgubijo svoje imetje in so prisiljene životariti. Bevkova dela v razdobju od začetka prve svetovne vojne do skorajšnjega začetka druge svetovne vojne prehajajo od refleksivno zasnovanih pripovedi k dogodkovno bolj razvejanim in daljšim pripovedim. To v nekem smislu kaže tudi na Bevkov literarni razvoj, saj je od zgodnje poezije prek pisanja kratke pripovedne proze prešel k ustvarjanju povesti in romanov v drugi polovici 20. let.

3.1.2 Vrstne oznake

Podobno je čas, v katerem je Bevk objavljala svoja besedila, vplival tudi na podnaslavljanje, saj so redki uporabljali vrstne oznake. Od 51 del, ki so bile v obravnavanem obdobju objavljene v *Domu in svetu*, sta vrstno podnaslovljeni le dve deli (Češnja: Legenda, Pevec Gruje: Legenda). Ti sta iz njegovega poznega obdobja, v katerem je z obsežnejšimi pripovedmi, ki obravnavajo družbene (socialne) krivice, slogovno prehajal k socialnemu realizmu. Češnja govori o grofovi pokori, ko ubije kmeta, očeta, ki s sinom krade njegove češnje. Zaradi njegovega zločina začne jokati Kristus v cerkvi, preneha pa šele po grofovi smrti, ko iz njegovega srca zraste češnja in ko se njenih sadežev naje oškodovani sin. Pevec

Gruje govori o ljudskem pevcu, ki čuti povezanost z Marijo, a se prepusti materialnosti in ženskam, zato hodi po svetu in išče svoj smisel, dokler se ne vrne v samostan, kamor ga je poslala Marija, ko se je znova spomnil nanjo. Po njegovi smrti naj bi v svetilniku, v katerem je umrl, ljudje videli Marijo Prečisto. Podobna snov se razvije tudi pri Legendi o Mariji z Robidovja, ki na to, da je legenda, nakazuje z naslovom. Glavna oseba Katica je prav tako pobožna, a jo premami materialnost, zato trpi celo življenje, dokler se ne vrne na Robidovje, kjer umre, po smrti pa jo Marija sprejme k sebi. Legenda, h kateri Bevk usmerja v kar treh pripovedih, je prvotno zgodba iz svetniškega življenja, »posebno v neomajnem bojevanju z grehom«. (Kmecl 1995: 182) Motivna osnova je preoblikovana ali povsem izmišljena in je »po notranjem sestavu [...] pripovedna«. (Kos 2001: 168) Tega se drži tudi Bevk, ki sicer ne opiše svetniških oseb (so pa omenjene svete osebe – Kristus, Marija), temveč običajnega posameznika (ni nakazano, da bi postal svetnik), prikaže pa njegovo trpljenje zaradi greha, ki ga vodi do odrešenja in odhoda v nebesa. Vse tri njegove zgodbe so pripovedne in izmišljene.

Vrstno je v naslovu poleg Legende o Mariji z Robidovja označena tudi Bajka, ki je edina iz njegovega začetnega obdobja, iz leta 1919. Vse štiri pripovedi kritizirajo sodobni čas skozi optiko preteklosti, tako da zgodbo postavijo v drugi čas (in pri Bajki v drug prostor), in sicer: legenda Češnja se dogaja »davno, davno, pred stoletji nekoč« (Bevk 1936b: 364) na solkanskem gradu, Pevec Gruje »[o]b času, ko so nad Istro vladale Benetke [...] na zelenem otočiču pred Porečem« (Bevk 1937/38d: 311), Legenda o Mariji z Robidovja »pred sto in sto leti« (Bevk 1936a: 11) na Tolminskem, v Bajki pa prostor in čas nista imenovana, saj se zgodba dogaja »daleč, daleč tam, kjer solnce spi in zjutraj vstaja« (Bevk 1919e: 217), nakazuje pa, da gre za eksotične, orientalske kraje, verjetno za severno Afriko, na kar nakazuje z različnimi motivi (palme, oljke, smokve, beduin) in predvsem z izbiro imen (Sobu, Titead, Hakam, Zaras).

4 VOJNA KOT NAJPOGOSTEJŠA TEMA

Vojna in politične razmere na Slovenskem, predvsem na Primorskem, se pri Bevku pojavljajo že pri njegovih začetnih kratkih pripovedih, in sicer neposredno. V pripovedi Iz leta 1914 je na začetku vzklík, pozneje pa se na vojni čas navezuje na različne načine; Bevkovi pripovedovalci se čustveno odzivajo na vojno in njene posledice, na kar kažejo »mračne podobe, umirajoči vojaki na fronti in v zaledju, vojni begunci, dezerterji, ranjenci, duševni bolniki, blazneži, osamljena dekleta in žene, razpadle družine in intimne vezi med možem in ženo, porušene in zapuščene domačije«. (Čeh Steger 2009: 134) Prikazuje emocionalno in duševno krizo, izgubo etičnih in duhovnih vrednot ter neizbežno osamljenost, pri tem pa kliče k t. i. novemu človeku, ki bi odrešil svet in ga navdal z novimi etičnimi vrednotami. Vojna tema se pri Bevku pojavlja v 24 analiziranih kratkih pripovedih, in sicer neposredno z obravnavo vojnega stanja, ki vpliva na vojake in civiliste ter družino (Klic žene, V kritju, Rablji, Sovraštvo, Iz leta 1914, Begunec, Življenje, Otrok, Kako je bilo?, Vrnitev, Kolonovo grozdje, Granata, Bajtar Mihale), v ostalih pa posredneje, kjer ne obravnava vojne, temveč italijansko oblast med vojno, in sicer o tem govori neposredno ali pa preko parabole (Črni piščanec, Jesenski večer, Od sedmih do polnoči, Popotnica, Na prelomu, Na četrti galeriji, Jadra z Markovim levom, Bajka, Faraon, Kralj Asram, Pevce Gruje).

Vojna je v njegovih delih lahko prikazana skozi oči vojske, kjer ni mogoče spregledati čustvene prizadetosti pripovedovalca:

Ob jasnih in svetlih nočeh, ko so sedeli ljudje po dokončanem delu pred pragovi svojih hiš, so si pripovedovali strašno bajko. Kot da se je prerastla s koreninami v njih notranjost, je gledala pregrozna samo skozi njih polodprta usta in skozi njih oči in trosila svoja semena v tuje duše. Bajka, ki je ne moreš kričati čez cesto, da bi je ne oskrnil in grdo omazal; treba je, da sedita človek ob človeku in da je vsaj košček tiste nepoznane dobrote v obeh, da se lahko pretoči čuvstvo iz enega v drugega, brez kretnje in poudarjenega glasu, zgolj z besedo in še tisto tiho izgovorjeno. Ko je šla ta prelepa bajka – škoda, da je bila resnica! – od praga do praga in od ust do ust, se pri nobenem ni ustavila, podobna beraču, ki zama zman trka. (Bevk 1922c: 109)

V pripovedi Klic žene vojak zaradi svojega trpljenja in obupanih pisem žene stori samomor, priča pa smo tudi bolečini njegovih soborcev. Podobno je motiv samomora v objavi V kritju, kjer po vojakovem samomoru soborci iščejo razlog za njegovo dejanje ter se soočajo z lastnim trpljenjem. Pri Rabljih, kjer so vojaki prisiljeni ubiti soborce zaradi manjših napak, nato pa se soočiti s posledicami svojih dejanj, se zamajajo njihova moralna načela. Mlade vojake to močno rani in hkrati otopi. S simpatijo sta prikazana vojaka nasprotnih strani v

pripovedi *Sovrašтво*, kjer sta bojujoča okostnjaka v drugem delu zgodbe v pripovedovalčevi fantaziji prikazana kot majhna dečka, ki se v resnici ne sovražita, temveč lahko sobivata drug z drugim. Pripovedovalec si poleg tega preminula moška po smrti predstavlja v nebesih.

Vojna stisko povzroča ne samo vojakom, ki so v njej neposredno udeleženi, ampak tudi civilistom. Tako kot blaznež v pripovedi *Iz leta 1914* vpije, da se bliža vojna, in s tem svojo napetost prenaša na ostale zaskrbljene prebivalce, »kričijo« tudi druge osebe v *Bevkovih delih*. V *Beguncu* obupani starec, ki je moral zapustiti svoj dom, kliče: »Domov, domov!« (Bevk 1915e: 256), medtem ko ga drugi skušajo prepričati v nasprotno ali pa se za njegovo stisko sploh ne zmenijo. Tudi v že omenjeni pripovedi *Klic žene* smo priča bolečini civilistke, vojakove žene, ki možu piše pisma. V prozi *Življenje ljudje bežijo pred vojno in smrtjo*.

Nekaj kratkoproznih pripovedi govori tudi o koncu vojne, ko pride do ponovnih združitve vojakov z družino, ali pa o dolgotrajnih posledicah, ki jih ima vojna na ljudeh. V pripovedih *Otrok*, *Kako je bilo?* in *Vrnitev* je tematizirana vrnitev vojaka domov. V pripovedi *Otrok* se oče prvič sreča s svojim sinom, za katerega sploh ni vedel. Situacija je nelagodna, saj se oče počuti odtujenega od otroka, sin pa se nepoznanega očeta boji, zaradi česar se vojakova žena razjezi, hkrati pa se počuti ponižano in užaloščeno. V *Vrnitvi* se mož ves v pričakovanju vrne s fronte, srečen, da bo znova videl domače, pričaka pa ga zapuščena hiša. V pripovedi *Kako je bilo?* pa je vojak povsem dobrodošel doma, vendar se mora spopasti z radovednimi vaščani in družino, ki jih zanima, kako je bilo v vojni, medtem ko želi sam na grozodejstva le pozabiti.

Bal sem se zdaj teh mojih ljudi, za mizo, ko so me vsi skupaj molče gledali, in kadar me je srečal vsak posamezni s tajnim vprašanjem na očeh in na jeziku ...

Ljudje moji, jaz ne vem ničesar, v resnici ničesar in vam ne morem povedati, ker nisem videl, nisem, ali pa sem s silo pozabil ... In če bi vedel kaj, če bi se spominjal, bi vam, ljudje moji, povedal nedolžno laž, resnice pa vam ne bi povedal, ljudje moji, resnice ne, ker vas ljubim ... (Bevk 1915k: 302)

Vojna je ozadje v prozah *Kolonovo grozdje*, *Granata* in *Bajtar Mihale*, ki se dogajajo ob njenem koncu. Posebej kritičen odnos do vojne je izražen v prvi pripovedi, in sicer skozi preoblikovano zgodbo kmečkega upora, ko kmet po vojni, v kateri sta oba veliko izgubila, trpi gospodarjevo nadvlado. Kolonu mora dati zadnje grozdje, ki ga je uspel pridelati, kar kmeta vodi k propadu. Posredno zaradi vojne propade tudi bajtar Mihale, saj začne zaradi vojne popivati, to pa ga vodi do uničenja sebe in izgube domačije. V *Granati* pride do propada družine zaradi ostankov vojnega orožja, saj med nabiranjem granat umre mož in oče. Prepoznati je mogoče močno socialnokritično ost.

4.1 Odnos do vojne

Skozi kratko prozo se Bevk osredinja na »etično in psihološko obsodbo vojne«. (Čeh Steger 2009: 136) Skozi črtice opozarja na izmaličenega človeka, ki se kaže kot zlo, saj se v vojni prikažejo duševni bolniki, morilci, rablji, samomorilci in blazneži. Hkrati so posledica vojnega stanja uničene družine ter razkol med partnerjema, v ospredje pa stopi človekova živalskost, ki se ravna po najnižjih strasteh. Na to kažejo njegova dela Iz leta 1914 z norcem v osrednji vlogi, Klic žene in V kritju, kjer vojaka storita samomor, ter Rablji.

Bevk je kritičen do družbene ureditve in oblasti. Tako v Črnem piščancu kaže, da lahko gre človek v zapor že zaradi svoje drugačnosti.

Vzrok? Kaj bi z vzrokom? Potegni klobuk na oči in deni roke v žep pa pojdi po cesti in žvižgaj, kot da te nič ne briga – in si tam. Kaj bi s tem? Samo, da nisi takšen kot drugi ljudje! Črn piščanec! Vsi drugi navadni piščanci so rumeni ali belkasti, kvečjemu lepo pisani, a ti bodi črn. Gorje! Nimaš miru in ne sreče! (Bevk 1915a: 90)

O izkušnji v zaporu⁹ govori tudi v Jesenskem večeru, kjer je glavna oseba prisiljena na bivanje v tujini, čeprav si želi domov. Prav tako v ječi pristane tudi sin v pripovedi Od sedmih do polnoči zaradi ilegalnega delovanja, njegova mati pa mora namesto njega opraviti nalogo in predati sporočilo sodelavcem, ki nasprotujejo oblasti. V vseh treh zgodbah je pripovedovalčeva simpatija na strani zapornikov oz. oseb, ki se aktivno upirajo sistemu. Podobno velja za pripovedi Popotnica in Na prelomu. Pri obeh sta v ospredju slovenski narod in ljubezen do slovenskega jezika; glavna oseba v prvi zgodbi je namreč istrski župnik, ki se italijanski oblasti upira z maševanjem v slovenščini (spominja na Čedermaca), podobno pa velja tudi za slovenskega učitelja v drugi zgodbi. Župnika izženejo, a s svojo družino preživi, učitelj pa doživi razočaranje nad sinom, ki po poroki zataji domovino, in po poskusu samomora sprevidi, da mora živeti naprej: »[...] Bolje je tako. Živeli bomo, dokler ...' Prisluhnil je toku ulice, utripom življenja. Objela ga je hvaležnost, da še živi. Veselje in moč.« (Bevk 1929b: 269)

Bevk naklonjenost narodu izraža tudi skozi primerjavo slovenskega in italijanskega naroda. Najopazneje to počne v prozi Na četrti galeriji (1917), ko si prvoosebni pripovedovalec ogleda gledališko predstavo v tujini. K razmišljanju ga pripravijo besede deklice, ki sedi

⁹ Ob koncu 20. in v začetku 30. let je bil v zaporu tudi Bevk, saj je bil sprva zaprt zaradi pisanja, leta 1928 pa izgnan iz Trsta. Dve leti kasneje je bil obsojen na hišni pripor, nato pa je bil leta 1934 primoran prisilno bivati na otoku Ventotene.

poleg njega, zaradi njih pa postane bolj pozoren na ponos in smeh tujcev okoli sebe. Zave se, da slovenski narod ni ne tako povezan ne samozavesten. Ob koncu, ko se od dekleta poslovil, si misli: »Dati bi hotel mojemu narodu moči, smeha in ponosa, ko nima ničesar ali zapravlja, kar ima. Moj narod je bolj ubog kot ti, Rozi, ko nima prostora, kjer bi se le za trenutek odpočilo njegovo srce.« (Bevk 1917a: 59) Ostaja upanje, da je takšno samozavest mogoče doseči: »'Solnce ... solnce pride! Noč je dolga ...'« (prav tam: 59) Nasprotno Bevk v prozi Jadra z Markovim levom italijanski narod predstavi negativno (ne kot zgled). To je razvidno tudi iz razdelitve vlog, saj antagonist v vloženi zgodbi postane Benečan, ki je izrabil dekle in jo nato zapustil. Hrvat, ki bi moral postati njen mož, se mu želi maščevati, pri tem pa se izkaže, da je očarljivi Benečan navaden strahopetec.

Kritika je razvidna v Bajki, v kateri govori o umirajočem kralju, ki bi ga odrešilo le svobodno ljudstvo, ki se ga ne boji. To je metafora za položaj Slovencev, ki so podrejeni močnejšim. Ko po dolgem iskanju kraljevi služabniki končno najdejo ljudstvo, ki se kralja ne boji, se namreč izkaže, da tudi to ni svobodno.

»Vi se ne bojite kralja, ki je mogočen in bogat, četudi je bolan?«

»Slišali smo o njem samo slabo. Kdor je slab, se ga ne bojimo, ne častimo ga.«

Služabniki so se razveselili. »Naj kralj živi! Ozdravel bo! Obsul nas bo z dragulji, pripravil pojedino. Dajte nam krvi svobodnih! ...«

»Niti eden izmed nas ni svoboden. Obkolil nas je kralj okoli in okoli, med nas je poslal pse, odvedel nam je hčere in živino. Tiger! In če bi imeli svobodo, ne bi je prodali, niti enega človeka ne, niti ene kaplje te krvi!« (Bevk 1919e: 219)

Ko Bevk uporabi bajko, legendo ali parabolo, preoblikuje kronotop – zgodbe prestavi v preteklost in drugam, denimo na Orient. Vendar ob upoštevanju konteksta objave ni mogoče spregledati njihove metaforične »vrednosti«. V Faraonu in Kralju Asramu naletimo na nasilnega kralja, pri čemer gre v prvem primeru za klic po t. i. novem človeku, ki se bo šele rodil in s svojim življenjem spremenil svet, pri drugem pa se vladar skozi parabolo zave svojega delovanja in za svojega svetovalca sprejme modreca. Proza Pevec Gruje se dogaja »[o]b času, ko so nad Istro vladale Benetke« (Bevk 1937/38d: 310), glavna oseba pa je uporen, domoljuben človek, ki naj bi bil vzor:

»Kaj sem storil,« je pevec vprašal markiza, »da počenjate z menoj kot s tatom ali razbojnikom?«

»Kaj si storil?« je vpil markiz. »Sramotiš me s svojo pesmijo, tlačane podžigaš k upornosti.«

»Pojem, kakor mi veleva srce,« je rekel Gruje. »Ne morem drugače, ne znam drugače.« (prav tam: 317)

Gre za nekakšno »zakrivanje« pravega sporočila, s čimer Bevk zlasti obsoja nasprotnika, vojno, kritizira režim in spodbuja k pokončnemu in upornemu narodu. S pisateljevo uporno držo je mogoče povezati tudi dejstvo, da je anonimno objavil eno svojih prvih pripovedi Iz leta 1914, s psevdonimom Fr. Seljak je podpisal objavi Popotnica in Na prelomu, kot France Seljak je podpisan pri prozi Jesenski večer.

4.2 Vpliv vojnega dogajanja na literarno tematizacijo

Bevk se vojni literarno in najbolj eksplicitno posveča med letoma 1914 in 1922, kar je pričakovano, saj gre za obdobje prve svetovne vojne in prva leta po njej. V pripovedi Iz leta 1914 je prvo leto vojne tudi vsebovano v naslovu, leta 1915 pa objavi pet pripovedi, ki se različno nanašajo na vojni čas. Gledano primerjalno glede na prevladujoče teme prav tako vojna tema izstopa v objavah okoli v vojnih letih 1917 (2), leta 1918 (1), iz 1919 so tri take objave, tri so tudi iz leta 1922. Vendar v letih od 1914 do 1916 poleg vojne tudi samostojno tematizira individualizem, norost, smrt, revščino, ljubezen in umetnost, med letoma 1917 in 1922 pa piše skoraj izrecno pripovedi, ki se nanašajo na vojno. K vojni temi in zatiranju ljudstva se vrača tudi kasneje, konec 20. in 30. let. Od leta 1927 do leta 1931 najdemo šest objav, nato pa še dve v letih od 1936 do 1938. Vendar ga v 30. letih bolj zanimajo posledice vojne, socialni vidiki, kar to prozo razlikuje od začetne (vojne) proze, v kateri ga je bolj zanimal posameznik (njegova duševnost).

4.3 Druge teme

Tudi druge teme se pogostoma povezujejo s temo vojne. Najpogosteje je z vojno povezana tema individualizma in upornosti. Kritičnost in aktivizem lahko pripeljeta do sprememb, zato se oblasti takšni posamezniki zdijo nevarni. Tako je v Črnem piščancu, kjer je posameznik onemogočen (mora v ječo), ker ni enak ostalim, ni vodljiv. Razloga za aretacijo v resnici ni, kot kasneje razkrije, saj sovaščani obtožujejo ljudi, ki oblasti ne podpirajo povsem, pri tem pa se imajo možnost prikazati v dobri luči ali pa maščevali ljudem, ki jih ne marajo:

»Zakaj so te zaprli?«

»Hm! Ne vem ti odgovora. Nekdo je pisal pismo in – črni piščanec ... Kdo drugi? Pa so me zaprli dva meseca in ničesar dokazali. Še druge so zaprli. Zdaj so me izpustili ... Pisec pisma, rumen je morda, da govorim tako, se smeje ...« (Bevk 1915a: 92)

V Oporoki vojna ni omenjena, vendar nanjo opominja leto, ko jo je Bevk objavil (1916). Glavna oseba obupuje nad svojim življenjem, nazadnje pa se zave, da mora živeti. Bitje, ki bo odrešilo svet, je napovedano tudi v Faraonu, kjer kličejo k ženski, ki bo rodila sina, da bi premagal okrutnega vladarja. Za posameznika, ki ima možnost spremeniti svet, se izkaže hlapec v Kralju Asramu, saj vladarja brez strahu ogovori in mu pove zgodbo, ki ga omehča. Aktivne so osebe tudi v prozah Življenje, Popotnica, Na prelomu, Od sedmih do polnoči ter Pevec Gruje, saj se upirajo sistemu, ki skuša omejiti posameznika. V Rabljih pojejo uporne pesmi, čeprav jih hitro utišajo.

Tudi ko tema vojne ni identificirana, lahko prepoznamo temo upornosti in individualizma. Takšni primeri so Grešnik, Anuška pred poroto in »Pozor na pse!«, kjer vse tri glavne osebe odstopajo od ostalih, zaradi česar jih zavračajo ali pa jih ne jemljejo resno. V pripovedi »Pozor na pse!« se odvetnik pogovarja z ranjenim petnajstletnikom, ki so ga razmesarili psi. Iz fantove pripovedi izvemo, da je kljub prepovedi na vratih vstopil na dvorišče bogatega para, saj ga je prepoved izzvala. V nasprotju z običajnim razmišljanjem, da je svarilo na mestu, se je fant prepričeval, zakaj bi bili psi nevarni, če pa so lastniki prijazni. Medtem ko jim skuša približati svoje razmišljanje, ga drugi zavračajo in ga poskušajo prepričati, da je nameraval družino okrasti. V pripovedi Anuška pred poroto, ki prav tako vsebuje motiv sodišča, protagonistka zagovarja za svoj zločin, uboj ene od svojih strank. Njen zagovor, da je moškega res ubila, ni pa kriva njegove smrti, se sprva zdi absurden, vendar pa se bralec vedno bolj postavlja na junakinjino stran. Iz zgodbe namreč postane jasno, da obtoženka v resnici ni ona, čeprav sedi pred poroto, temveč je kriv slehernik oz. tisti, ki so jo vsa leta izrabljali in ji niso pomagali, dokler ni pristala na najnižji točki kot prostitutka. Anuška si upa spregovoriti in je nosilka kritike družbe. V Grešniku se oseba dolga leta ni spovedala ali obiskala svete maše, vendar posredno opozarja na krivice, ki so jih povzročili drugi.

»Ali ni to umor?«

»Da, tudi po mojem bi bilo to greh,« je odgovoril pater previdno.

»Ali ni to umor?« je ponovil grešnik vprašanje. »Ali se ljudje ne izpovedujejo tudi tega?«

Pater je pomolčal. »Še nihče se mi ni obtožil tega greha,« je rekel potem.

»Pri Bogu, drugi delajo isto! Duhovni oče, prisegam Vam, drugi delajo isto!« (Bevk 1914a: 359)

V pripovedih Podobni obrazi in Gospod Golob pa je individualizem prikazan na drugačen način; glavni osebi želita izstopati in se potrditi pri drugih. V prvem primeru je posameznik

preobremenjen s tem, da bi bil komurkoli podoben. Ker si tako močno želi biti edinstven, se celo spremeni, vendar se vedno najde nekdo, ki v njem vidi podobnost z nekom drugim. Ko mu bližnji povejo, da ni podoben nikomur več, postane srečen, vendar pa ga medse sprejmejo pijanci, saj je postal podoben njim. V drugem primeru moški skuša vsem povedati, kako je boljši od ostalih, ker je obiskal Dunaj.

V povezavi z vojno Bevk velikokrat obravnava tudi bivanjsko temo. Motiv samomora se povezuje s temo trpljenja vojakov, npr. v prozah Klic žene in V kritju, pa tudi v tistih pripovedih, ki prikazujejo stisko civilistov, npr. Na prelomu, kjer skuša učitelj, ki izgubi upanje v svet, storiti samomor in ubiti svojo ženo. O življenju se prevprašuje tudi Gruje v legendi Pevec Gruje, v kateri se odpravi po svetu, da bi našel svoj smisel. Med potovanjem si ves čas prepeva pesmi, med drugim tudi uporne. S tem nakaže, da smisel življenja ni upor proti oblasti, temveč je to umetnost. V Mostu samomorilcev, Biti – ne biti, Pismo in Češnja, ki se sicer ne lotevajo vojne teme, pa pripovedovalec premišljuje, kaj je potrebno, da človeka potisne čez rob ali da začne prevpraševati življenje in smrt (ko moški v ječi govorijo o tem, si mladenič v sosednji celici prereže zapestja), Ko se protagonist nato želi ubiti, ga sojetnik ustavi, vendar mu takoj zatem prepusti odločitev. Jetnik samomora ne stori, vendar ga k temu ne spodbuja več želja po življenju, temveč zgolj spoznanje, da je brezsmiselno živeti in umreti. Nasprotno se deklet v Pismu zaradi nesreče v ljubezni odloči za samomor. Edino besedilo, ki poleg legende o pevcu Grujetu prikaže, kaj je smisel življenja, je legenda z naslovom Češnja. V njej gospodar ubije svojega podrejenega, nato pa šele skozi trpljenje pride do zaključka, da so smisel dobrot, ponižnost in pomoč sočloveku.

Naslednja je tema ljubezni, ki se z vojno temo povezuje v prozi Klic žene, kjer ljubezen vojaka in njegovo ženo med vojnimi leti potisne v obup. Družinska ljubezen je prikazana v pripovedih Otrok in Vrnitev, v katerih vojaku ob vrnitvi domov prinese le razočaranje in trpljenje, saj se zave, koliko je zamudil in izgubil. Na drugačen način je prikazana ljubezen v pripovedi Sovrašтво, kjer sta v tretjem delu opisana deklet in fant različnih narodnosti, ki se zaljubita, s čimer je nakazano, da ljubezen premaga tudi vojno sovrašтво. Nasprotno pa pripoved Jadra z Markovim levom prikazuje, da je lahko ljubezen tudi vzrok sovrašťa, saj Hrvat Marko zasovraži Benečane, ko eden izmed njih zapelje deklet, ki je namenjeno njemu. Podobno je eden izmed vzrokov sovrašťa tudi izdajalska zaljubljenost najboljšega prijatelja in bivšega dekleta v objavi Preden so petelini v tretje zapeli. Ta pripoved se ukvarja tudi s prijateljsko ljubeznijo, ki vodi v izdajo zaradi lastnega dobička ter na koncu v umor. Ljubezen

med materjo in sinom je prikazana v delu *Od sedmih do polnoči*, v katerem se je mati pripravljena izpostaviti nevarnosti ilegalnega delovanja iz ljubezni do sina. Tema ljubezni se ločeno od vojne teme nato pojavlja v objavah *V starem parku*, *Praznota*, *Nasmeh*, *Ženske*, *Oče* in *Cene Žonta*. Prvi dve prikazujeta bolečino in občutek praznine ob spominu na ljubezen, v prozi *Nasmeh* pa je nakazano, kako prazno je življenje, ker resnične ljubezni nikoli ni bilo. Pripoved *Ženske* se ukvarja z neiskreno ljubeznijo, saj ženske izkoriščajo moške, v pripovedih *Oče* in *Cene Žonta* pa gre za prepovedano ljubezen, s katero se oče ne strinja.

Zanimiva je tudi obravnava tema tujstva, ki se skoraj po pravilu povezuje z vojno temo. V objavi *Begunec* starec pogreša domovino, iz katere je pribežal zaradi vojne. Na četrti galeriji (slovenski) pripovedovalec obišče italijansko gledališče, kjer se počuti tujec, saj se počuti drugačen od ostalih, to pa v njem spodbudi primerjavo italijanskega naroda, ki je močen in samozavesten, z lastnim. V *Jesenskem večeru* pa protagonist zbeži čez mejo, ker ga v domovini čaka zaporna kazen. Sem bi lahko uvrstili tudi objave, kjer je občutek tujstva povezan z doživetjem doma; to sta *Kako je bilo?* in *Bajka*. V prvem primeru vojak tako ob vrnitvi iz vojske doživi dom, v *Bajki* pa je metaforično prikazano, kako narod postane tuj na lastnem ozemlju, ko ga zasede vladar in mu odvzame svobodo. V pripovedi *Lažnik*, ki ni navezana na vojno, tudi zasledimo motiv tujca in temo tujstva. V njej se mladostnik, ki se šola v tujem kraju in tako živi pri gospodinji, počuti neprijetno, saj se mora ves čas prilagajati svoji najemnici, s čimer mu je okrnjena svoboda.

Vojna in obup, ki ga ta ustvarja v ljudeh, povzročata propadanje posameznikov, revščino, socialno bedo, kar so teme Bevkovih kratkih proz. Neodvisno od vojne so prikazane v *Anuški pred poroto*, v pripovedi *Štirje vinarji*, v katerem mora moški prosjačiti, ker je pozabil denar, kar ga spravlja v sramoto, v *Steklarju Šimnu*, ki po smrti delodajalca, ki ni naredil oporoke, izgubi obljubljeno nagrado, v *Groteski*, kjer mlada ženska po težkem otroštvu zapade v prostitucijo in nazadnje umre, v *Bedi*, kjer mora družina v revščini, ko mož izgubi službo, oddajati stanovanje drugim parom. Tema revščine je tudi v pripovedih *Dan se je nagibal*, v pripovedi o *Cenetu Žonti*, in v *Legendi o Mariji z Robidovja*. Kako lahko vojna prispeva k revščini in propadu, pa je prikazano v delu *Kolonovo grozdje*, ko grof izrabi kmeta, ki jo je v vojni najslabše odnesel. Vojna je vzrok revščini tudi v prozi *Na prelomu*, do propada zaradi vojne pa posredno pride v prozi *Bajtar Mihale*, ki se zapije zaradi travm, ki jih je doživel med vojno.

V dveh objavah se pojavi tema norosti – Iz leta 1914, kjer norec po vasi kriči o prihodu vojne, ter v objavi »Pozor na pse!«, v kateri odvetnik protagonista prepozna kot norega.

Prepoznavna je tema umetnosti, ki se ne povezuje z vojno temo. Umetnost življenju daje smisel z lepoto (npr. Odprto okno). V pripovedi pripovedovalec razmišlja o vsej lepoti, ki bi jo bilo potrebno upodobiti v različnih umetnostih, predvsem v glasbi. Soha svetega Boštjana tematizira umetniško krizo cerkvenega podobarja. Po obdobju trpljenja in frustracij se zave, da umetnika izpolni šele kombinacija (tehničnega) znanja in čustev. Prevpriševanje umetnikovega položaja se pojavi tudi v prozi Nič. V izpovedi pripovedovalca je mogoče prepoznati izpoved ustvarjalca, pisatelja, ki občuti krivdo in strah pred življenjem, saj se to zdi popolnoma nesmiselno: »Bojazen pred tem neizraznim ničem, pred praznoto bodočnosti, brez doma, brez ljubezni, brez vsega, vsega, me muči in razjeda v mozeg.« (Bevk 1929a: 170) Strah je toliko večji, saj kot umetnik oz. pisatelj, ne more več pomagati drugim ljudem, jih spodbujati ter jim vlivati samozavest. Šele v svoji zadnji objavi Pevca Gruje: Legenda leta 1927/38, v kateri se glasba (z upornimi pesmimi) povezuje tudi z vojno, Bevk umetnost postavi za smisel življenja, saj posamezniku pomaga pri njegovem razvoju in preživetju:

Gruje je igral, igral vse življenje, kar mu ga je bil Bog še odločil. Pevca, ki je bil v njem, do smrti ni mogel zatajiti. Toda njegova pesem ni več oznanjala svetne radosti in hrepenenja, ni vzbujala posvetnih nad, ni vpila od bolečine in kipela od upora. Prehodil je bil vso dolgo, trnjevo pot pevca, iz svoje notranje radosti in bolečine skozi bedo in krivice sveta do češčenja Boga in razmišljanja o smrti in večnosti. (Bevk 1937/38d: 319)

5 SKLEP

Kratka pripovedna proza se je eksponentno razvijala od 2. polovice 19. stoletja; njen razvoj sta spodbujali tudi osrednji reviji *Ljubljanski zvon* in *Dom in svet*. Od drugih pripovednih vrst se kratka proza loči po več značilnostih. Osredotoča se na izsek iz življenja, ki odločilno vpliva na življenje glavne osebe v središču zgodbe, pri tem pa je lahko zgradba strnjena ali razvejana. Pripoved je pripovedno zgoščena, in sicer ponavadi v obsegu med 1.000 in 8.000 besedami. Zaradi kratkega obsega je zgodba pogosto časovno in prostorsko enotna. Preko analize Bevkove kratke proze v *Domu in svetu* sem potrdila, da je Bevk eden najproduktivnejših pisateljev, saj je v obdobju med 1914 in 1938 v reviji objavil 51 kratkoproznih pripovedi, za katere povečini velja, da prikazujejo pomembnejši dogodek, ki vpliva na njih (npr. zaprtost posameznika v ječi zaradi nepodredljive narave pri Črnem piščancu, izselitev zaradi vojne v Beguncu), izjeme pa so pripovedi, ki so reflektivne in ponujajo razmislek o določenih temah (Odprto okno in Nič govorita o umetnosti, Oporoka in Biti – ne biti o smislu človekovega življenja, Jesenski večer pa o samoti in domotožju po begu iz domovine). Pripovedi tudi povečini obsegovno ustrezajo omejitvam kratke proze; razen osem besedil do leta 1922, ki skoraj v celoti obravnavajo vojno in so napisane v ekspresionističnem slogu (Most samomorilcev, Iz leta 1914, Begunec, Otrok, Kako je bilo?, Praznota, Vrnitev, Rablji), saj ne dosežejo 1.000 besed, ter štiri besedila po letu 1928, ki so zaradi dolžine med 9.000 in 18.000 besedami daljše novele (Soha svetega Boštjana, Na prelomu, Preden so petelini v tretje zapeli, Bajtar Mihale). Obseg proze se daljša skladno s temo in slogom, saj se po letu 1927 začne pojavljati socialna tema, v ospredje pa namesto dialoga stopi pripoved, ki sestoji iz več pripetljajev, ki pripeljejo do odločilnega dogodka.

Na prozo torej vpliva tudi čas, v katerem je nastala in bila objavljena, in sicer se vpliv kaže v slogovni usmeritvi in izbranih temah. Bevk se v svojih pripovedih posveča temi vojne (v 24 zgodbah), ki se pojavlja predvsem v prvem obdobju njegovega pisanja (do leta 1927), kar se sklada z začetkom prve svetovne vojne, slogovno pa prevladuje ekspresionizem. Prikazuje tako vojno stanje med vojaki (npr. Klic žene, V kritju, Rablji) kot tudi med civilisti (npr. Iz leta 1914, Življenje), pri čemer prikazuje tudi povojne posledice (Granata, Bajtar Mihale). Zanj je značilna kritika družbene oblasti, ki jo prikazuje neposredno (npr. Popotnica in Na prelomu) ali skozi parabolo (Bajka, Faraon, Kralj Asram) oz. legendo (Pevec Gruje). Druge teme so individualizem (sem spadajo vse pripovedi, ki kritizirajo oblast in spodbujajo k aktivizmu), tujstvo in ljubezen, ki se pogosto navezujejo na vojno, ter umetnost in norost.

Pozneje, po letu 1923 s socialnorealistično pripovedjo Steklar Šimen, še bolj pa v drugi polovici 30. let (Bajtar Mihale, Cene Žonta 1937/38), se Bevkova proza skladno z razvojem slovenske književnosti in zlasti skozi prikazovanje revščine in socialne bede, ki so posledica vojne, nagiba k socialnemu realizmu.

Bevkovo kratko prozo je mogoče razvrstiti tudi glede na slog, v katerem so pisali sočasni avtorji. Tako je za njegove pripovedi v tem obdobju najznačilnejši ekspresionistični slog, ki je značilen tudi za Mirana Jarca, Juša Kozaka ter Ivana Preglja in v katerem do leta 1927 objavi 25 proz. Ta se usmerja na človekovo notranjost ter prikazuje občutke strahu in samote, vizijo (najočitneje se pojavi v Faraonu, kjer slavijo žensko, ki bo rodila t. i. novega človeka) in norost (Iz leta 1914), kar povezuje z vojnim stanjem v tem časovnem obdobju. Pripovedi prikazujejo grozne, distorzične dogodke (npr. Groteska, ki opisuje šokantno podobo trupla). Bevkova proza ni v celoti ekspresionistična, saj še vedno ohranja realistične elemente (elemente obeh slogov imata pripovedi Klic žene in Štirje vinarji). Čeprav se realistični slog pojavlja tudi v začetnih pripovedih (npr. Črni piščanec), pa je značilnejši po letu 1927, ko je v ospredju znova objektivna pripoved (odpoved subjektivizmu) z daljšimi opisi, prikazuje pa družbeno problematiko sodobnega človeka. Njegovo pisanje sovпада s preostalo slovensko književnostjo, za katero je po letu 1930 značilen socialnorealistični slog. Pri Bevku so takšne pripovedi Steklar Šimen, Beda, Groteska, Dan se je nagibal, Preden so petelini trikrat zapeli, Bajtar Mihale in Cene Žonta, pri vseh pa gre za propad glavnih oseb zaradi družbenih krivic. Spreminjanje sloga je razvidna tudi iz poznejšega ustvarjanja, ki je prešlo v pisanje povesti in romanov, kar znova priča o Bevkovi obsežni zapuščini.

6 LITERATURA IN VIRI

- France Bevk. Grešnik. *Dom in svet* 27/11 (1914a). 357–59.
- . Most samomorilcev. *Dom in svet* 27/12 (1914b). 398–99.
- .¹⁰ Iz leta 1914. *Dom in svet* 27/12 (1914c). 397.
- . Črni piščanec. *Dom in svet* 28/3 (1915a). 89–92.
- . Anuška pred poroto. *Dom in svet* 28/4 (1915b). 123–27.
- . Okno.¹¹ *Dom in svet* 28/6 (1915c). 185–86.
- . Podobni obrazi. *Dom in svet* 28/6 (1915d). 187–90.
- . Begunec. *Dom in svet* 28/7–8 (1915e). 255–56.
- . Klic žene. *Dom in svet* 28/7–8 (1915f). 251–55.
- . Štirje vinarji. *Dom in svet* 28/7–8 (1915g). 250–51.
- . Otrok. *Dom in svet* 28/9–12 (1915h). 302–03.
- . »Pozor na pse!«. *Dom in svet* 28/9–12 (1915i). 303–05.
- . V starem parku. *Dom in svet* 28/9–12 (1915j). 299–301.
- . Kako je bilo? *Dom in svet* 28/12 (1915k). 301–02.
- . Oporoka. *Dom in svet* 29/1–2 (1916a). 16–19.
- . Praznota. *Dom in svet* 29/7–8 (1916b). 206–07.
- . Nasmeh. *Dom in svet* 29/9–10 (1916c). 257–60.
- . Na četrti galeriji. *Dom in svet* 30/1–2 (1917a). 38–39.

¹⁰ Objavljeno kot anonimno ter kasneje dodano avtorjevo ime.

¹¹ Na dLibu objavljeno le kot *Okno*, v dokumentu pa kot *Odprto okno*, zato sem tako naslavljala delo tudi v diplomski nalogi.

- . Faraon. *Dom in svet* 39/3–4 (1917b). 119–20.
- . Vrnitev. *Dom in svet* 31/5–6 (1918). 155–56.
- . Kralj Asram. *Dom in svet* 32/1–2 (1919a). 9–11.
- . V kritju. *Dom in svet* 32/1–2 (1919b). 27–28.
- . Pismo. *Dom in svet* 32/3–6 (1919c). 140–42.
- . Lažnik. *Dom in svet* 32/3–6 (1919d). 135–40.
- . Bajka. *Dom in svet* 32/7–8 (1919e). 217–19.
- . Rablji. *Dom in svet* 35/1 (1922a). 23–25.
- . Kolonovo grozdje. *Dom in svet* 35/2 (1922b). 62–66.
- . Sovraštvo. *Dom in svet* 35/3 (1922c). 109–11.
- . Gospod Golob. *Dom in svet* 35/9–10 (1922d). 367–70.
- . Steklar Šimen. *Dom in svet* 36/7 (1923). 202–04.
- . Beda. *Dom in svet* 37/1 (1924a). 12–15.
- . Ženske. *Dom in svet* 37/3 (1924b). 107–11.
- . Groteska. *Dom in svet* 37/5 (1924c). 196–99.
- . Biti – ne biti. *Dom in svet* 40/1 (1927a). 14–16.
- .¹² Popotnica. *Dom in svet* 40/6 (1927b). 193–200.
- . Življenje. *Dom in svet* 40/6 (1927c). 209–12.
- . Jadra z Markovim levom. *Dom in svet* 41/1–2 (1928a). 15–23.
- . Soha svetega Boštjana. *Dom in svet* 41/3 (1928b). 65–69, 100, 129–133, 161–66, 198–200, 225–30, 265–66.

¹² S psevdonimom Fr. Seljak.

--. Nič. *Dom in svet* 42/6 (1929a). 169–70.

--.¹³ Na prelomu. *Dom in svet* 42/8 (1929b). 232–43, 264–269.

--.¹⁴ Jesenski večer. *Dom in svet* 43/9–10 (1930). 268–72.

--. Dan se je nagibal. *Dom in svet* 44/3–4 (1931a). 142–52.

--. Preden so petelini v tretje zapeli. *Dom in svet* 44/7–9 (1931b). 317–39.

--. Od sedmih do polnoči. *Dom in svet* 44/10 (1931c). 433–38.

--. Legenda o Mariji z Robidovja. *Dom in svet* 49/1–2 (1936a). 11–21.

--. Češnja: Legenda. *Dom in svet* 49/7–8 (1936b). 363–72.

--. Granata. *Dom in svet* 49/9–10 (1936c). 483–98.

--. Bajtar Mihale. *Dom in svet* 50/1–2 (1937/38a). 19–34, 147–65.

--. Oče. *Dom in svet* 50/5 (1937/38b). 220–29.

--. Cene Žonta. *Dom in svet* 50/6 (1937/38c). 266–73.

--. Pevec Gruje: Legenda. *Dom in svet* 50/7 (1937/38d). 310–19.

Jožica Čeh Steger. Zgodnje obdobje slovenske ekspresionistične kratke proze in njene slogovne prvine. *Slavia Centralis* 2/1 (2009). 129–143. Na spletu.

Matjaž Kmecl. Mala literarna teorija.

France Koblar. Delo Franceta Bevka. France Bevk. *Izbrani spisi I*. Ljubljana: DZS, 1951.

Gregor Kocijan. *Kratka pripovedna proza od Trdine do Kersnika*. Ljubljana: DZS, 1983.

--. Uvodne opombe. *Kratka proza slovenskega realizma*. Ljubljana: DZS, 1994.

¹³ S psevdonomom France Seljak.

¹⁴ S psevdonomom France Seljak.

--. *Kratka pripovedna proza v obdobju moderne: Literarnozgodovinska študija*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1996.

--. *Slovenska kratka pripovedna proza: 1919–1941: Bibliografija*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1999.

--. *Slovenska kratka proza 1919–1929*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2012.

--. O »preobratu« lahko govorimo že ob Kuharjevih povestih. *Slavistična revija* 61/4 (2013). 567–574.

Janko Kos. *Literarna teorija*. Ljubljana: DZS, 2001.

Kroček **PREMIK**. Slovensko-italijanski odnosi 1880–1956: Poročilo slovensko-italijanske zgodovinsko-kulturne komisije. Trst: Nova Revija, 2004. Na spletu.

Tina Močnik. BEVK, France. Primorci.si 22. 6. 2017.

Boris Paternu. K tipologiji realizma v slovenski književnosti. *Jezik in slovstvo* 27/1 (1981). 1–9.

Anton Slodnjak. *Slovensko slovstvo*. Ljubljana: MK, 1968.

Bojana Stojanović Pantović. Strukturne razsežnosti slovenske kratke ekspresionistične proze. *Slavistična revija* 54/1 (2006). 33–40.

Franc Zadavec. Pogledi na realizem pri Slovencih med vojnama. *Jezik in slovstvo* 6/2 (1960). 58–67.

7 SEZNAM PRILOG

Priloga 1 Izjava o avtorstvu

Priloga 2 Izjava kandidata / kandidatke

Priloga 3 Tabela 1: Časovni razpored Bevkove kratke proze glede na obseg

Priloga 1

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu s strokovnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Ljubljana, 10. september 2017

Karolina Zgaga

Priloga 2

Izjava kandidata / kandidatke

Spodaj podpisani/a _____ izjavljam, da je besedilo diplomskega dela v tiskani in elektronski obliki istovetno, in

dovoljujem / ne dovoljujem
(ustrezno obkrožiti)

objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

Datum:

Podpis kandidata / kandidatke:

Priloga 3

Tabela 1: Časovni raspored Bevkove kratke proze glede na obseg

LETO	NASLOV	VSEBINA	ŠTEVILO BESED
1914	Grešnik	Obtožba ljudem – vsi grešimo.	2.225
--	Most samomorilcev	Prevpraševanje samomora.	948
--	Iz leta 1914	Napovedovanje vojne.	720
1915	Črni piščanec	Zapiranje sumljivih, drugačnih ljudi.	2.966
--	Anuška pred poroto	Obtožba ljudem za propad ženske.	3.530
--	Odprto okno	Razmišljanje o umetnosti, lepoti.	1.065
--	Podobni obrazi	Individualizem, nepodobnost drugim in strah pred enakostjo.	3.482
--	Begunec	Pogrešanje doma, beg pred vojno.	527
--	Klic žene	Bolečina žene, preobčutljiv vojak, samomor.	3.344
--	Štirje vinarji	Sramota prosjačenja.	1.580
--	Otrok	Prvo srečanje sina in očeta ob vrnitvi iz vojne.	733
--	»Pozor na pse!«	Kljubovanje pravilom.	2.092
--	V starem parku	Vračanje v spomine po izgubi moža/gospodarja.	2.348
--	Kako je bilo?	Radovednost ljudi po vrnitvi s fronte.	667
1916	Oporoka	Smrt in pisanje oporoke.	3.059
--	Praznota	Pismo možu, ki ga žena pogreša.	853
--	Nasmeh	Monotono življenje in želja po družini.	2.475
1917	Na četrti galeriji	Nesamozavest slovenskega naroda.	1.493
--	Faraon	Čaščenje žene, ki bo rodila odrešenika/novega človeka.	1.620
1918	Vrnitev	Vračanje s fronte v prazno hišo.	473
1919	Kralj Asram	Spreobrnitev vladarja – nasilje rodi nasilje, modrost pa mir.	1.827
--	V kritju	Samomor, vojaki postanejo družina.	1.458
--	Pismo	Samomor dekleta, ki ga fant zapusti.	1.246
--	Lažnik	Laganje in vest.	3.705
--	Bajka	Kralj išče svobodno ljudstvo, ki se ga ne boji, a to ne obstaja.	1.594
1922	Rablji	Ubijanje soborcev.	858
--	Kolonovo grozdje	Kmetje postajajo tlačani.	1.729
--	Sovraštvo	Tujca v sovraštvu in v ljubezni.	1.123

--	Gospod Golob	Samohvala.	1.525
1923	Steklar Šimen	Revščina zaradi nepravičnega dedovanja.	1.826
1924	Beda	Finančni propad družine.	2.648
--	Ženske	Negativni vidiki žensk v treh pripovedih.	3.345
--	Groteska	Prikaz propada ženske.	2.305
1927	Biti – ne biti	Prevpraševanje življenja v ječi.	1.400
--	Popotnica	Zavezanost slovenščini istrskega duhovnika.	4.833
--	Življenje	Beg za življenje v vojni.	2.664
1928	Jadra z Markovim levom	Spor med Benečanom in Hrvatom zaradi dekleta.	5.751
--	Soha svetega Boštjana	Umetniška stiska.	16.034
1929	Nič	Strah, da bo umetnik postal nič.	1.088
--	Na prelomu	Uničenje družine zaradi italijanske oblasti.	13.260
1930	Jesenski večer	Domotožje v tujini po izrečni kazni v domovini.	4.389
1931	Dan se je nagibal	Propad matere in sina zaradi pospešenega razvoja tehnologije.	5.515
--	Preden so petelini v tretje zapeli	Izdajstvo in zapor, čemur sledi maščevanje.	12.850
--	Od sedmih do polnoči	Ilegalno delovanje matere za sinovo življenje.	3.210
1936	Legenda o Mariji z Robidovja	Čudež in propad ženske zaradi vdajanja materialnosti.	5.497
--	Češnja: Legenda	Ravnanje graščaka s tlačanom.	4.921
--	Granata	Uničenje družine zaradi posledic vojne.	8.027
1937/38	Bajtar Mihale	Propad zapitega bajtarja po vojni.	17.251
--	Oče	Sinovo ponavljanje napak očeta, ljubezen do bajtarskega dekleta.	4.895
--	Cene Žonta	Očetova odpoved hčeri, ko se ta zaljubi v revnega mladeniča.	3.807
--	Pevec Gruje: Legenda	Umetnost kot smisel življenja.	5.137